

DEWAN MAJLIS**Sabtu, 30 Jamadilawal 1436H / 21 Mac 2015M****YANG DI-PERTUA
DAN AHLI-AHLI MAJLIS
MESYUARAT NEGARA****HADIR:****YANG DI-PERTUA**

Yang Berhormat Pehin Orang Kaya Seri Lela Dato Seri Setia Awang Haji Abdul Rahman bin Dato Setia Haji Mohamed Taib, PSNB., SLJ., PHBS., PJK., PKL., Yang Di-Pertua, Majlis Mesyuarat Negara, Negara Brunei Darussalam.

**AHLI-AHLI RASMI KERANA
JAWATAN (PERDANA MENTERI
DAN MENTERI-MENTERI)**

Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan Haji Hassanal Bolkiah Mu'izzaddin Waddaulah ibni Al-Marhum Sultan Haji Omar 'Ali Saifuddien Sa'adul Khairi Waddien, Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam, Perdana Menteri, Menteri Pertahanan dan Menteri Kewangan, Negara Brunei Darussalam.

Duli Yang Teramat Mulia Paduka Seri Pengiran Muda Mahkota Pengiran Muda Haji Al-Muhtadee Billah ibni Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan Haji Hassanal Bolkiah Mu'izzaddin Waddaulah, DKMB., DPKT., King Abdul Aziz Ribbon, First Class (Saudi Arabia), The Order of the Renaissance (First Degree) (Jordan), Medal of Honour (Lao), DSO (Singapore), Order of Lakandula with the Rank of Grand Cross (Philippines), The Order of Prince Yaroslav the Wise, Second Class (Ukraine), DSO (Military) (Singapore), PHBS., Menteri Kanan di Jabatan Perdana Menteri, Negara Brunei Darussalam.

Duli Yang Teramat Mulia Paduka Seri Pengiran Perdana Wazir Sahibul Himmah Wal-Waqar Pengiran Muda Mohamed Bolkiah ibni Al-Marhum Sultan Haji Omar 'Ali Saifuddien Sa'adul Khairi Waddien, DKMB., DK., PHBS., PBLI., PJK., Menteri Hal Ehwal Luar Negeri dan Perdagangan, Negara Brunei Darussalam.

Yang Berhormat Pehin Orang Kaya Seri Kerna Dato Seri Setia (Dr.) Haji Awang Abu Bakar bin Haji Apong, PSNB., DSLJ., SMB., PHBS., PIKB., PKL., Menteri Pendidikan, Negara Brunei Darussalam.

Yang Berhormat Pehin Orang Kaya Johan Pahlawan Dato Seri Setia Awang Haji Adanan bin Begawan Pehin Siraja Khatib Dato Seri Setia Awang Haji Mohd. Yusof, PSNB., DPMB., PHBS., PJK., PIKB., PKL., Menteri Kesihatan, Negara Brunei Darussalam.

Yang Berhormat Pehin Orang Kaya Indera Pahlawan Dato Seri Setia Awang Haji Suyoi bin Haji Osman, PSNB., DPMB., PJK., PIKB., PKL., Menteri Pembangunan, Negara Brunei Darussalam.

Yang Berhormat Pehin Orang Kaya Hamzah Pahlawan Dato Seri Setia Awang Haji Abdullah bin Begawan Mudim Dato Paduka Haji Bakar, PSNB., DPMB., PKL., Menteri Perhubungan, Negara Brunei Darussalam.

Yang Berhormat Pehin Orang Kaya Seri Utama Dato Seri Setia Awang Haji Yahya bin Begawan Mudim Dato Paduka Haji Bakar, PSNB., SPMB., PJK., PIKB., PKL., Menteri Perindustrian dan Sumber-Sumber Utama, Negara Brunei Darussalam.

Yang Berhormat Pehin Orang Kaya Laila Setia Dato Seri Setia Awang Haji Abdul Rahman bin Haji Ibrahim, PSNB., DPMB., PHBS., PIKB., PKL., Menteri Kewangan II (Kedua), di Jabatan Perdana Menteri, Negara Brunei Darussalam. **(Tidak hadir atas urusan rasmi)**

Yang Berhormat Pehin Orang Kaya Pekerma Dewa Dato Seri Setia Awang Lim Jock Seng, PSNB., SPMB., PHBS., PJK., PKL., Menteri Hal Ehwal Luar Negeri dan Perdagangan II (Kedua), Negara Brunei Darussalam. **(Tidak hadir atas urusan rasmi)**

Yang Berhormat Pehin Datu Singamanteri Kolonel (B) Dato Seri Setia (Dr.) Awang Haji Mohammad Yasmin bin Haji Umar, PSNB., SPMB., PHBS., PKL., Menteri Tenaga (*Minister of Energy*), Di Jabatan Perdana Menteri, Negara Brunei Darussalam. **(Tidak hadir atas urusan rasmi)**

Yang Berhormat Pengiran Dato Seri Setia Dr. Haji Mohammad bin Pengiran Haji Abd Rahman, PSNB., DSSUB., PIKB., PKL., Menteri Hal Ehwal Ugama, Negara Brunei Darussalam.

Yang Berhormat Pehin Udana Khatib Dato Paduka Seri Setia Ustaz Haji Awang Badaruddin bin Pengarah Dato Paduka Haji Othman, PSSUB., DPMB., PHBS., PBLI., PJK., PKL., Menteri Hal Ehwal Dalam Negeri, Negara Brunei Darussalam.

Yang Berhormat Pehin Orang Kaya Pekerma Laila Diraja Dato Seri Setia Awang Haji Hazair bin Haji Abdullah, PSNB., DPMB., PJK., PIKB., PKL., Menteri Kebudayaan, Belia dan Sukan, Negara Brunei Darussalam.

AHLI YANG DILANTIK ORANG YANG BERGELAR:

Yang Amat Mulia Pengiran Setia Negara Pengiran (Dr.) Haji Mohd. Yusof bin Pengiran Haji Abdul Rahim, DK., SPMB., DSNB., POAS., PHBS., PBLI., PJK., PKL. **(Tidak hadir).**

Yang Berhormat Pehin Datu Imam Dato Paduka Seri Setia Ustaz Haji Awang Abdul Hamid bin Bakal, PSSUB., DSNB., PHBS., PBLI., PKL.

Yang Berhormat Pehin Orang Kaya Maharaja Kerna Dato Paduka Seri Awang Haji Yaakub bin Pehin Orang Kaya Maharaja Diraja Dato Paduka Awang Haji Zainal, DPKT., DSLJ., PBLI., PJK., PIKB., PKLP.

AHLI YANG DILANTIK ORANG-ORANG YANG TELAH MENCAPAI KECEMERLANGAN:

Yang Berhormat Pehin Kapitan Lela Diraja Dato Paduka Awang Goh King Chin, DPMB., PHBS., PJK.

Yang Berhormat Orang Kaya Maha Bijaya Awang Haji Othman bin Uking, SNB., SMB., PJK., PKL.

Yang Berhormat Datin Paduka Dayang Hajah Salbiah binti Haji Sulaiman, DPMB., SNB., PJK., PKL.

Yang Berhormat Dato Paduka Awang Haji Abdullah bin Haji Mohd. Jaafar, DPMB., SLJ., PJK., PKL.

Yang Berhormat Haji Awang Ahmad Morshidi bin Pehin Orang Kaya Digadong Seri Diraja Dato Laila Utama Haji Awang Abdul Rahman, SNB., SMB.

Yang Berhormat Awang Haji Zulkipli bin Haji Abdul Hamid, PSB., PIKB.

Yang Berhormat Datin Paduka Dayang Hajah Zasia binti Sirin, DPMB., SSUB., PIKB.

AHLI YANG DILANTIK MEWAKILI DAERAH-DAERAH:

Yang Berhormat Awang Haji A. Ahmad bin Husain, SMB., PSB., PIKB., PKL., Penghulu Mukim Berakas 'A' Zon 1 - Daerah Brunei Muara. **(Tidak hadir atas urusan rasmi)**

Yang Berhormat Awang Haji Gapor @ Haji Md. Daud bin Karim, PSB., PIKB., PKL., Ketua Kampung Belimbing, Zon 2 - Daerah Brunei Muara.

Yang Berhormat Awang Haji Tahamit bin Haji Nudin, PIKB., Penghulu Mukim Gadong 'A', Zon 3 - Daerah Brunei Muara.

Yang Berhormat Awang Haji Jumat bin Akim, PJK., PIKB., PKL., Ketua Kampung Putat, Zon 4 - Daerah Brunei Muara.

Yang Berhormat Awang Haji Mohd. Shafiee bin Ahmad, SMB., Ketua Kampung Lumut 1, Zon 1 - Daerah Belait.

Yang Berhormat Awang Haji Mohd. Yusof bin Haji Dulamin, PIKB., PKL., Ketua Kampung Mumong, Zon 2 - Daerah Belait.

Yang Berhormat Orang Kaya Jaya Putera Dato Paduka Awang Haji Muhammad Taha bin Abd. Rauf, DPMB., PSB., PJK., PIKB., PKL., Penghulu Mukim Keriam, Zon 1 - Daerah Tutong.
(Tidak hadir).

Yang Berhormat Awang Haji Ramli bin Haji Lahit, PIKB., PKL., Penghulu Mukim Telisai, Zon 2 - Daerah Tutong.

Yang Berhormat Awang Haji Sulaiman bin Haji Ahad, SNB., SMB., Ketua Kampung Belingos - Semua Kawasan Daerah Temburong.

HADIR SAMA:

Yang Dimuliakan Pehin Orang Kaya Pekerma Jaya Dato Paduka Haji Judin Haji Asar, DPMB., SLJ., POAS., PHBS., PBLI., PJK., PKL., Jurutulis I (Pertama) kepada Majlis Mesyuarat Negara, Negara Brunei Darussalam.

Yang Mulia Dayang Rose Aminah binti Haji Ismail, PIKB., Timbalan Jurutulis Majlis Mesyuarat Negara, Negara Brunei Darussalam.

Mesyuarat mula bersidang pada pukul 9.30 pagi

Yang Mulia Timbalan Jurutulis:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ Mesyuarat Pertama dari Musim Permesyuaratan Kesebelas Majlis Mesyuarat Negara bersidang bagi hari yang kedua belas, hari Sabtu, 30 Jamadilawal 1436 Hijrah bersamaan dengan 21 Mac 2015 Masihi didahului dengan Doa Selamat.

DOA SELAMAT

Doa Selamat dibacakan oleh Yang Dimuliakan Pehin Khatib Dato Paduka Awang Haji Emran bin Haji Kunchang. (Imam Masjid Sultan Omar 'Ali Saifuddien).

Yang Berhormat Yang Di-Pertua:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ Assalamualaikum Warahmatullahi Ta'ala Wabarkatuh.

Alhamdulillah, segala puji bagi Allah Subhanahu Wataala kerana dengan limpah dan rahmat-Nya jua, maka kita dapat pada pagi ini lagi meneruskan Mesyuarat Pertama dari Musim Permesyuaratan Kesebelas Majlis Mesyuarat Negara yang bersidang bagi hari yang kedua belas.

Selawat dan salam ke atas Junjungan Besar kita Nabi Muhammad Sallallahu 'Alaihi Wasallam, kaum kerabat dan para sahabat serta pengikut-pengikut Baginda yang taat lagi setia hingga ke akhir zaman.

Ahli-Ahli Yang Berhormat, Persidangan Majlis Mesyuarat Negara yang bersidang masih lagi membincangkan Perkara VII Rang Undang-Undang (2015) Perbekalan, 2015/2016 yang telah dicadangkan oleh Yang Berhormat Menteri Kewangan II (Kedua) di Jabatan Perdana Menteri. Rang Undang-Undang ini juga telah pun kita bincangkan bagi kali pertama dan keduanya. Kita sekarang masih lagi membincangkan Rang Undang-Undang ini di Peringkat Jawatankuasa untuk diteliti satu per satu.

Alhamdulillah sehingga sidang hari kesebelas ini, kita telah meluluskan sebanyak 11 buah kementerian dan jabatan-jabatan di bawahnya. Saya berharap kita akan dapat seterusnya menyelesaikan lebih banyak lagi perkara yang dihadapi kita pada hari ini. Bagi membolehkan kita bersidang semula di Peringkat Jawatankuasa, saya mencadangkan supaya Persidangan Majlis Mesyuarat Negara ini kita tangguhkan.

(Majlis Mesyuarat ditangguhkan)

(Mesyuarat bersidang sebagai Jawatankuasa)

Yang Berhormat Pengerusi:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Ahli-Ahli Yang Berhormat, sekarang Majlis ini bersidang semula selaku Jawatankuasa sepenuhnya dan kita akan meneruskan bagi menimbang dan membincangkan Rang Undang-Undang (2015) Perbekalan, 2015/2016 satu per satu seperti lazimnya.

Pada mesyuarat Jawatankuasa yang telah bersidang pada petang hari Khamis lalu, kita telah membincangkan Tajuk Anggaran Belanjawan bagi Kementerian Perhubungan dan jabatan-jabatan di bawahnya bagi Tajuk SN01A hingga Tajuk SN08A dan Tajuk ini masih lagi kita bahaskan. Bersama saya di sini, masih ada lagi dalam senarai ini Ahli Yang Berhormat Yang Telah Dilantik yang ingin untuk menyertai perbincangan ini.

Maka sekarang saya persilakan Yang Berhormat Dato Paduka Awang Haji Abdullah bin Haji Mohd. Jaafar untuk memulakannya. Silakan Yang Berhormat.

Yang Berhormat Awang Haji Abdullah bin Haji Mohd. Jaafar:

Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi. بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
Assalamualaikum Warahmatullahi Ta'ala Wabarakatuh dan salam sejahtera.

Yang Berhormat Pengerusi dan Ahli-Ahli Yang Berhormat. Kaola ingin membawa Tajuk SN04A – Jabatan Penerbangan Awam.

Yang Berhormat Pengerusi. Pada bulan Julai 2014 Masihi, terjadi insiden pesawat Air Asia tergelincir dari landasan ketika mendarat dan menyebabkan Lapangan Terbang Antarabangsa Brunei ditutup lebih kurang 30 jam. Ini menyebabkan beberapa penerbangan yang akan mendarat ke Lapangan Terbang Antarabangsa Brunei terpaksa dialih ke Kota Kinabalu dan ada beberapa

penerbangan menuju ke Brunei terpaksa ditangguhkan. Selain itu beberapa penerbangan dari Lapangan Terbang Antarabangsa Brunei juga dibatalkan dan banyak penumpang yang terkandas disebabkan insiden ini.

Ini mengakibatkan kerugian kepada beberapa pihak seperti penumpang-penumpang yang terlibat tidak dapat menghadiri pertemuan dan temu janji yang sepatutnya dihadiri mereka. Peniaga-peniaga tidak dapat berurusan dengan rakan perniagaan mereka dan pihak Jabatan Penerbangan Awam juga tentunya mengalami kerugian.

Dalam hal ini, kaola sukacita mengajukan soalan:

1. Apakah pengajaran yang dapat diambil untuk mengatasi insiden-insiden pada masa depan; dan
2. Bilakah pihak kerajaan membina landasan pendaratan kedua atau membangunkan lapangan yang baharu yang mempunyai 2 landasan pendaratan untuk menghadapi kejadian yang serupa?

Sekian terima kasih, Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Pengerusi: Silakan Yang Berhormat Menteri Perhubungan.

Yang Berhormat Menteri

Perhubungan: بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Assalamualaikum Warahmatullahi Wabarakatuh. Kaola mengucapkan terima kasih kepada Yang Berhormat

Pengerusi dan juga kepada Yang Berhormat Dato Paduka Awang Haji Abdullah bin Haji Mohd. Jaafar.

Kaola mula-mula menyentuh mengenai pengajaran yang diambil dalam pengalaman itu. Kaola boleh mengongsikannya, secara bertulis kemudian, tetapi apa yang kaola dapat beritahu dalam masa yang singkat ini ialah pengalaman yang kaola ingat daripada laporan yang telah dibuat mengenai insiden itu.

Pengajaran yang pertama diambil ialah:

1. Menangani kejadian yang serupa, na'uzubillah mudahan-mudahan saja tidak akan terjadi dengan mengaktifkan apa yang diperakukan oleh *Annex ICAO* yang berkenaan kalau kaola tidak silap *Annex 39*;
2. Yang mustahak sekali yang kaola rasa ialah pengurusan penumpang-penumpang. Pengurusan penumpang-penumpang ini adalah untuk memberikan orang ramai *assurance* terhadap keselamatan dan keamanan penerbangan;
3. Mengadakan latihan-latihan yang berkala bagi menangani kejadian-kejadian serupa;
4. Mengadakan latihan *table talk* secara berkala bagi menangani keadaan yang serupa; dan
5. Mempertingkatkan kemahiran atau kecekapan kita dalam menghadapi keadaan tersebut.

Dalam kejadian yang terjadi itu, apa yang didapati bahawa peralatan untuk memindah pesawat dalam keadaan yang sebegitu memang ada, tetapi walaupun diadakan latihan yang berkala atau latihan sentiasa oleh syarikat yang kitani amanahkan untuk membuat itu namun lainlah pengalaman daripada latihan dan apabila ia betul-betul terjadi. Dalam kejadian yang serupa itu, kita telah pun melihat pengarah tenaga yang begitu banyak terutama sekali daripada yang, ini kaola mengambil kesempatan untuk mengucapkan penghargaan kepada pihak-pihak Angkatan Bersenjata Diraja Brunei, Pasukan Polis Diraja Brunei, Penerbangan Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam yang memberikan *expertise*, Penerbangan Diraja Brunei, Jabatan Kerja Raya, Kementerian Pembangunan dan mana-mana pihak yang telah menyumbangkan buah fikiran dan tenaga. Apa yang terjadi dalam insiden itu, ditambah lagi dengan keadaan tanah lumpur dan cuaca yang kurang baik, banyakkah pengajaran yang dapat diambil daripada kejadian tersebut.

Kedua, mengenai pendaratan landasan kedua. Sebenarnya, dalam membincangkan keperluan kita, landasan kedua ini belumlah diperlukan. Kerana kaola pernah kembali dari Thailand pada 2-3 bulan yang lepas, dengan keadaan cuaca yang berkabus. Tetapi dalam keadaan itu pun, penerbangan kaola terpaksa dialihkan (*divert*) ke Kota Kinabalu. Ertinya kalau kitani ada landasan kedua pun, dalam

keadaan cuaca berkabus terpaksa juga penerbangan balik dan memohon kerjasama daripada landasan kapal terbang di Kota Kinabalu.

Dalam landasan yang kecil ini, kalau keadaan cuaca dan sebagainya, walaupun kitani ada dua landasan, terpaksa juga kita memohon kerjasama daripada negara jiran yang berhampiran untuk kitani mendarat. Ini bukan bermakna landasan kedua itu tidak mustahak, tetapi landasan kedua ini pada perkiraan abiskaola beberapa tahun yang lepas, akan mengambil belanja lebih kurang \$1 bilion. Jadi, sama ada kita akan betul-betul *cost effective* untuk mengadakan landasan kedua atau kita menilai kaedah-kaedah yang lain untuk membuatnya.

Dalam pada itu, 'terkeduhung' Ahli Yang Berhormat itu menyentuh mengenai lapangan terbang yang baharu. Kaola ingin mengongsikan bahawa lapangan terbang yang ada dengan pembesarannya ini, boleh menampung sejumlah 3 juta penumpang. Dalam unjuran abiskaola beberapa tahun yang lepas, kita akan menghadapi kesesakan dari segi landasan sahaja pada lebih kurang tahun 2026 Masihi, tetapi kesesakan dari segi landasan masih belum diperlukan melainkan untuk tujuan keselamatan atau tujuan *assurance*.

Jadi, *assurance* ini terpaksa kita tinjau dengan *cost effective* dan perbelanjaan yang akan kita buat. Dalam pada itu juga menyentuh perkara ini, kaola memberi jaminan bahawa isu mengenai

landasan lapangan terbang yang kedua ini masih lagi dalam penelitian secara panjang kementerian ini dan termasuklah dalam isu itu untuk mengadakan lapangan terbang yang mempunyai dua landasan. Terima kasih, Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Pengerusi: Yang Berhormat Awang Haji Jumat bin Akim, silakan.

Yang Berhormat Awang Haji Jumat

bin Akim: بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Assalamualaikum Warahmatullahi Ta'ala Wabarakatuh. Terima kasih, Yang Berhormat Pengerusi. Kaola mengucapkan berbanyak-banyak terima kasih kepada Yang Berhormat Menteri Perhubungan kerana telah mengambil perhatian yang serius mengenai perkhidmatan *mobile phone* yang menjadi keperluan asas semua orang di negara ini.

1. Pada 16 Disember 2014 Masihi, Pengarah *Authority for Info-Communications Technology Industry (AITI)* dan beberapa orang pegawai bersama pegawai *Datastream Technology Sdn. Bhd. (DST)* dan *Progresif Cellular Sdn. Bhd. (PCSB)*, membuat pemantauan di kawasan Kampung Putat, Kasat, Lumapas dan sekitarnya serta Jalan Junjungan. Hasil pemantauan tersebut, telah mendapati perkhidmatan di kawasan tersebut kurang berfungsi dan ada yang tidak berfungsi langsung. Oleh yang demikian, *Datastream Technology Sdn. Bhd. (DST)* dan *Progresif*

Cellular Sdn. Bhd. (PCSB) berhajat akan membuat penambahan kapasiti perkhidmatan di kawasan berkenaan.

i. Bilakah *Plan Extension* ini akan dilaksanakan?; dan

ii. Apakah sebabnya apabila terputusnya bekalan elektrik, perkhidmatan perhubungan *mobile* tidak berfungsi di kawasan berkenaan?

2. *Fibre Optics* merupakan satu keperluan kepada masyarakat terutamanya kepada belia, pelajar-pelajar institusi pengajian tinggi, ahli-ahli korporat dan pengurus-pengurus di Negara Brunei Darussalam, terutama di kawasan yang terpencil. Bilakah jangkaan Kementerian Perhubungan dapat memberikan akses secara yang menyeluruh termasuk kawasan luar bandar seperti Mukim Lumapas dan Mukim Pangkalan Batu?;

3. Seterusnya, tahniah diucapkan kepada Yang Berhormat Menteri Perhubungan dan Jabatan Pengangkutan Darat atas pelancaran Sistem Keselamatan Amalan Pemandu (SiKAP) yang sangat efektif dan berkesan dalam usaha membina sistem perhubungan dan memudahkan orang ramai membuat beberapa urusan seperti penyambungan lesen, membaharui cukai jalan raya (*road tax*) dan mengetahui *Demerit Points System*

bagi kesalahan salah laku lalu lintas di jalan raya.

Dalam perkara ini, kaola ingin mencadangkan supaya Kementerian Perhubungan ataupun Jabatan Pengangkutan Darat memberikan taklimat atau jerayawara kepada orang ramai supaya lebih berkesan;

4. Pembesaran Sungai Terusan Kupang. Perkara ini telah dua kali ditimbulkan di Dewan yang mulia ini. Kaola ingin tahu apakah ada rancangan bagi pembesaran sungai ini? Ia menjadi laluan para nelayan dan perahu-perahu yang datang dari Daerah Temburong dan juga negara jiran yang menggunakan *motorboat* atau motor sangkut;
5. Pengangkutan bas awam. Tahniah atas usaha Kementerian Perhubungan bagi menjadikan sistem pengangkutan di negara ini mempunyai imej serta memberikan perkhidmatan yang terbaik. Beberapa pengusaha bas di negara ini dikehendaki menjadi ahli *Consortium Berhad* yang akan menjadi payung kepada kelima-lima pengusaha yang telah bersatu menjadi ahli dengan saham dimodali sama rata.

Tetapi apa yang menjadi kurang disenangi oleh pengusaha ialah konsortium ini *joint venture* dengan syarikat ternama daripada luar negeri dengan alasan *infrastructure* belum lagi lengkap, banyak perkara yang perlu diperbaiki seperti *bus*

stop, bus lane tidak ada dan pelanggan mungkin berkurangan.

Untuk makluman Yang Berhormat Pengerusi dan juga Yang Berhormat Menteri Pembangunan, banyak laluan bas mengalami kerugian contohnya di *Southern Line* umpamanya laluan Bas 48, 42, 56 dan 58 yang pelanggannya terdiri daripada orang-orang asing sahaja.

Soalannya, adakah pengusaha luar negeri akan berminat? Adakah pihak berwajib mempunyai dana untuk memberikan bantuan bagi membantu laluan yang mengalami kerugian? Adalah menjadi tanggungjawab pihak berwajib memberi kemudahan kepada orang ramai. Contohnya, di Malaysia ada Suruhanjaya Pengangkutan Awam Darat (SPAD) yang banyak memberikan bantuan kepada pengusaha. Sebagai misalan, Panorama Melaka dapat bantuan dan subsidi dan Pengusaha Perak juga dapat bantuan dan subsidi, supaya perkara ini akan dapat kita fikirkan bersama;

6. Adakah *joint venture* ini tidak memberikan impak kepada konsortium yang disepakati? Apakah orang-orang kitani Brunei atau pengusaha-pengusaha bas ini belum berupaya untuk mengendalikan konsortium itu sendiri?;
7. Perkhidmatan stor *Inland Cargo Depots (ICD)* dan perkhidmatan

tugboat. Kaola ingin mengetahui apakah perkembangan terkini perkhidmatan stor *Inland Cargo Depots (ICD)* yang ditempatkan di kedua-dua buah sempadan Kuala Lurah dan Sungai Tujuh? Saya difahamkan ia telah lama kosong sejak 5 tahun yang lalu. Apakah perancangan pihak berkenaan bagi memastikan perkhidmatan ini benar-benar memberi faedah seterusnya kepada negara serta perjalanan merentas sempadan?

Perkhidmatan kemudahan *tugboat* Pelabuhan Muara, yang saya difahamkan berada pada tahap yang kurang menggalakkan kerana pada tahun 2014 Masihi dilaporkan, jumlah kemalangan kapal di Pelabuhan Muara adalah 5 kemalangan dan satu daripadanya melibatkan pelanggaran kapal laut termasuk kapal Angkatan Tentera Laut Brunei yang telah dilanggar oleh kapal dagang.

Apakah langkah-langkah kementerian berkenaan bagi memastikan perkhidmatan penyediaan *tug boat* ini dan memastikan kemalangan ini tidak akan berulang demi memastikan bahawa Pelabuhan Muara tetap jadi pilihan penghantaran barangan yang cekap dan efisien.

Yang terakhir Yang Berhormat, ada perkara yang ingin ditimbulkan mengenai cukai jalan (*road tax*) yang baharu pada masa ini. Setengah-setengah pihak

beranggapan bahawa kualitinya kurang memuaskan dibandingkan dengan cukai jalan yang lama (berbentuk bulat). Ianya nampak mudah kabur dan tidak dapat dibaca.

Yang terakhir dalam perkara ini dipohonkan agar pihak yang berkuasa ataupun pihak yang berwajib akan dapat mengurangkan kadar sewa bulanan pemakaian *e-speed* kerana pada masa ini kebanyakan kerja menggunakan *internet* untuk berurusan.

Barangkali itu sahaja Yang Berhormat. Sekian Wabillahit Taufik Walhidayah. Wassalamualaikum Warahmatullahi Wabarakatuh.

Yang Berhormat Menteri

Perhubungan: بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Terima kasih kepada Yang Berhormat Pengerusi dan terima kasih kepada Ahli Yang Berhormat yang memberikan soalan. Kaola cepat jua sudah menulis tapi kaola fikir penghabisan sudah, rupanya ada lagi. Jadi kaola minta maaf dahulu kepada Yang Berhormat Pengerusi dan Yang Berhormat Awang Haji Jumat bin Akim. Boleh jadi jawapan kaola ini tidak merangkumi semua soalan yang diajukan. Jadi, kaola akan jawab dahulu mana-mana soalan yang dapat dijawab, Yang Berhormat Pengerusi.

Mula-mula sekali mengenai perkhidmatan di Kampung Putat, Kasat dan Junjungan memang betul kedua-dua syarikat *AITI* dan *PCSB* telah membuat siasatan itu. Mengenai bila

dan apa yang akan dibuat itu nanti, pihak *AITI* dan abiskaola akan sentiasa memberikan tekanan kepada kedua-dua syarikat ini untuk memperbaikinya dan insya-Allah kalau kaola tidak dapat menjawab di dalam Dewan yang mulia ini, kaola akan menjawab secara bersurat kepada Yang Berhormat Awang Haji Jumat bin Akim nanti.

Mengenai soalan "Mengapakah ia terhenti apabila elektrik tidak ada?".

Kaola difahamkan bahawa *base station* atau stesen menggunakan tenaga elektrik dan juga bateri tetapi dalam rangkaian yang begitu *complicated* beberapa komponennya yang masih bergantung pada elektrik. Jadi tenaga elektrik ini akan abiskaola rundingkan juga dengan pihak *DST* dan pihak *PCSB* macam mana memberikan *assurance* apabila tenaga elektrik itu terhenti.

Mengenai *fibres optics assist* sementara, adalah dalam perancangan *National Broadband Brunei*. Kaola ingin berkongsi Yang Berhormat Pengerusi, dalam sistem yang serupa di Australia 98 peratus akan dipenuhi oleh perkhidmatan *fibres optics* sementara 2 peratus iaitu di pinggirannya itu hanya akan dipenuhi oleh beberapa perkhidmatan yang menggunakan *non-wire* atau *wireless*.

Dalam keadaan kita di Brunei Darussalam ini dengan keadaan *steering* hutan dan sebagainya, adalah disedari bahawa dalam perkiraan abiskaola yang awal hanya setakat 70 peratus sahaja keperluan itu akan dipenuhi secara *fibres*

optics dan yang lainnya itu akan dipenuhi secara *wireless* melalui *LTE* dan sebagainya. Tetapi 70 peratus ini bukanlah satu *target* yang *static*.

Insya-Allah apabila kitani sudah mencapai dengan keadaannya, misalnya sudah ada jambatan menyeberangi Sungai Brunei nanti pemberian secara *fibres optics* kepada kawasan-kawasan yang dahulu difikirkan terpencil akan dapat diusahakan. Insya-Allah perkara ini akan dilihat dari semasa ke semasa.

Mengenai cadangan Yang Berhormat untuk mengadakan SiKAP *online* dengan taklimat supaya lebih berkesan, insya-Allah perkara ini akan diteruskan dari semasa ke semasa. Mengenai Sungai Terusan Kupang ini dijangka ia akan menelan belanja sebanyak \$90 ribu dan peruntukannya sedang pun diteliti untuk perluasannya.

Mengenai bas awam ini, kaola dalam menjawab soalan bertulis daripada Yang Berhormat Datin Paduka Dayang Hajah Salbiah binti Haji Sulaiman dan Yang Berhormat Awang Haji Ramli bin Haji Lahit telah memberikan beberapa *inherent*, kepayahan kita mengenai bas awam ini.

Satu daripadanya ialah keperluan pengembaraan atau keperluan perjalanan kita di Brunei ini dipenuhi dengan keadaan subsidi minyak, keadaan kewangan yang begitu senang diperolehi, hampir 90 peratus keperluan jalan kita dipenuhi oleh kenderaan persendirian. Hanya sejumlah 10

peratus apa yang abiskaola sifatkan bahawa hingga 10 peratus sahaja yang diperlukan oleh perkhidmatan awam.

Apabila abiskaola melihat pengalaman hampir 15 tahun abiskaola mengendalikan bas awam, kaola rasa pernah kaola berikan dalam ucapan kaola dengan 5 bas yang hanya memenuhi kehendak \$3 juta *ridership* setahun tidak akan memberikan satu insentif untuk mana-mana kelima-lima pihak ini untuk mendapat keuntungan. Jangantah lagi kita akan membuat pelaburan. Apa yang abiskaola perlukan ialah supaya kelima-lima ini menubuhkan satu konsortium dan dalam konsortium ini memikirkan sebagai satu *composite system*.

Apa yang abiskaola takuti, abiskaola sendirilah Yang Berhormat Pengerusi, secara persendirian, apabila *joint venture* ini dibuat, masih lagi dalam fikiran kaola bahawa *joint venture* ini adalah dari segi nama sahaja. Tetapi yang kaola takut masih lagi dalam pemikiran bahawa *area* itu dibuat oleh satu *part of the consortium*. Kalau sekiranya kitani melihat misalnya di Geneva Yang Berhormat Pengerusi, satu kota raya yang mempunyai lebih 2 juta penduduk dan lebih kurang 1.5 juta penduduknya.

Lebih kurang 95 peratus keperluannya dipenuhi oleh pengangkutan awam dan di Bandar Harvard yang pernah dihadiri oleh *CSPS* semasa membuat pendekatan kajian mengenai lebuh raya dan malah kalau kita di Singapura sendiri dengan penduduk sebanyak 44

juta, 90 peratus keperluan pengangkutan awam, hanya terdapat satu syarikat bas sahaja iaitu Syarikat SMART.

Dengan satu syarikat bas ini ia akan dapat memberikan banyak pembaikan dalam *renovation, routing*, pembayaran dan apa yang akan abiskaola lihat dalam memberikan *franchise bus* ini sama ada ia mengenai konsortium atau *joint venture* seperti apa kaola sentuh dalam ucapan kaola iaitu *economic regulation* ini.

Economic regulation ini mempunyai 4 komponen.

1. *Service level*,
2. *price level*,
3. *master plan* atau cara mereka membuat *master plan*
4. *Competition* dalam sistem tersebut.

Jadi perkara ini belumlah putus dan akan dibincangkan atau dibuatkan dalam penilaian bas ini nanti.

Kaola menyedari bahawa laluan bas 48 dan 56 ini memang payah pada masa ini kerana misalnya saja Yang Berhormat Pengerusi daripada Batu 1 ke Batu 5, daripada Kilometer 5 ke Kilometer 8. Dari kilometer 8 ke kilometer 8 di Jalan Tutong. Dalam laluan itu saja terdapat kelima-lima *franchise* bas itu bersaing di sana. Jadi kadang maklumtah dengan *period shift* telah bertambah tetapi 8 kelaluan di sana kadang-kadang bas itu berlumba-lumba untuk mengambil penumpang yang ada.

Memanglah dalam perkara itu, 10 peratus di bawah keperluan pengembaraan itu memanglah orang asing saja yang lain itu orang-orang kita menggunakan kereta persendirian. Inilah yang akan dibetulkan dalam sistem bas awam malah sistem pengangkutan darat di negara kita.

Mengenai soalan No. 7 iaitu mengenai stor *ICD* dan *tugboat* ada 2 isu yang berlainan, kaola akan menjawab dalam 2 kategori iaitu:

1. Mengenai Stor *ICD* – Terdapat 2 stor iaitu 1 di Kuala Lurah dan 1 di Sungai Tujoh. Apabila ia dibuat *modality* pengangkutan darat melalui sempadan sudah berubah, maka kitani terpaksa mencari kaedah baharu untuk menggunakan kedua-dua *ICD* ini supaya ia akan dapat dimanfaatkan dan digunakan untuk *competition* sebagai satu usaha untuk membuat laluan sempadan yang betul; dan
2. Mengenai *tugboat* – Terdapat 5 kemalangan seperti yang dinyatakan oleh Yang Berhormat itu. Kemalangan yang paling ketara atau yang diketahui ialah kemalangan kapal syarikat yang membawa kereta melanggar 2 buah kapal Angkatan Tentera Laut Diraja Brunei.

Yang sebenarnya ia bukan berpunca dari kelemahan *tugboat* itu. *Tugboat* itu sedang menunggu syarikat berkenaan untuk menggunakannya. Tetapi dengan pemeriksaan kepada

sistem kemudinya, ia tidak memerlukannya. Apa yang ada ialah *pilot* (pegawai Jabatan Pelabuhan) masuk ke kapal berkenaan untuk membantu kapten kapal berkenaan.

Walau bagaimanapun *tugboat* berkenaan tetap menunggunya. Tetapi apabila pegawai naik ke kapal tersebut didapati ada kerosakan dalam sistem pemanduan. Sebaik sahaja memusing kemudinya, untuk masuk ke dalam laluan itu tiba-tiba ia *stuck* iaitu 10 *degree* ke kiri dan 10 *degree* ke kanan dan kemudinya tidak dapat dipulihkan semula.

Walau macam manapun, pihak kapal ini telah membuat beberapa langkah untuk mengurangkan kesannya, malangnya terjadi jua kemalangan tersebut tetapi bukannya isu *tugboat*.

Soalan yang No.8 yang dibangkitkan oleh Yang Berhormat itu mengenai cukai jalan. Kementerian ini dan Jabatan Pengangkutan Darat menyedari bahawa (*road tax*) yang mula-mula, yang pada masa itu, cepat kabur tetapi telah diketahui bahawa kelemahan itu ialah dakwat printer yang digunakan.

Perkara ini telah pun disedari dan sekarang dicuba satu sistem yang baharu untuk membuatnya dan setelah dicuba disimpan di cahaya matahari, nampaknya sistem yang baharu ini lebih sesuai dan lebih tahan.

Berhubung kadar *e-speed*, seperti yang telah kaola sarankan, pihak pembekal

e-speed iaitu *TelBru* telah pun membuat penilaian semula iaitu menurunkan kadar *e-speed* itu mengikut kadar yang tertentu, tetapi mengenakan *capping* untuk mereka yang memuat turun (*download*) itu, kerana kita tidak mahu mereka memuat turun (*download*) perkara-perkara yang tidak diperlukannya.

Dalam memberikan *speed* yang lebih laju, dengan kadar yang lebih murah dikenakan *capping* atau penghadan jumlah data yang dikeluarkannya. Seperti yang diterangkan dalam mukadimah kaola supaya pelanggan-pelanggan akan dapat memilih kadar dan *capping* yang sesuai bagi kegunaan mereka.

Yang Berhormat Pengerusi, kaola menghargai soalan yang diberikan oleh Yang Berhormat Awang Haji Jumat bin Akim dan mengucapkan terima kasih kepada Yang Berhormat atas perkara yang ditimbulkannya.

Yang Berhormat Pengerusi: Terima kasih Yang Berhormat Menteri Perhubungan. Sekarang saya persilakan Yang Berhormat Pehin Orang Kaya Maharaja Kerna Dato Paduka Seri Awang Haji Yaakub bin Pehin Orang Kaya Maharaja Diraja Dato Paduka Awang Haji Zainal. Silakan.

Yang Berhormat Pehin Orang Kaya Maharaja Kerna Dato Paduka Seri Awang Haji Yaakub bin Pehin Orang Kaya Maharaja Diraja Dato Paduka Awang Haji Zainal: Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi dan

Ahli-Ahli Yang Berhormat.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1. Kedudukan atau lokasi Pekan Muara amat strategik kerana berhampiran dengan laut untuk pembangunan infrastruktur yang berprestij, berteknologi tinggi dan moden. Misalannya, dengan tertubuhnya beberapa buah industri dan mempunyai pelabuhan air dalam untuk semua jenis perkapalan. Dengan adanya pelabuhan yang bertaraf dunia serta mempunyai pengurusan yang efisien dan teratur, seperti dalam pengurusan perkapalan, pengedaran kontena, pengendalian kontena, agensi pengangkutan dan agensi pemunggahan.

Untuk mencapai impian dan harapan ini, kaola ingin bertanya sudahkah Jabatan Pelabuhan-Pelabuhan merancang program besar-besaran ke arah mempromosi Pelabuhan Muara untuk meningkatkan dan menjadikan sebagai destinasi perdagangan yang murah, selamat, selesa dan menguntungkan?;

2. Pos-pos kawalan yang terdapat di Negara Brunei Darussalam, seperti Pos Kawalan Sungai Tujoh di Daerah Beliat, Pos Kawalan Kuala Lurah di Daerah Brunei dan Muara, Pos Kawalan Labu dan Pos Kawalan Hujung Jalan di Daerah Temburong terletak berdekatan dengan perkampungan yang laluan jalan kampung ini digunakan oleh kenderaan berat seperti lori dan trak besar.

Dari awal pagi kira-kira pukul 5 pagi lagi untuk menuju ke sempadan negara jiran, penggunaan jalan raya oleh kenderaan ini seringkali berlarutan sehingga hampir waktu tutup Pos Kawalan. Malah kadangkala kenderaan berat ini seringkali dipandu dengan laju bagi maksud untuk sampai ke pemeriksaan sebelum Pos-pos kawalan itu ditutup.

Penggunaan jalan raya oleh kenderaan berat ini yang menuju ke pos kawalan sangat membimbangkan, apatah lagi jika kita mengambil kira akan keselamatan pengguna jalan raya yang lain seperti kanak-kanak yang berjalan kaki awal pagi ke sekolah atau berbasikal atau kanak-kanak yang menunggu bas di tepi-tepi jalan. Sudah setentunya akan terdedah kepada risiko bahaya yang tinggi daripada laluan-laluan kenderaan berat tersebut.

Sehubungan dengan itu, adalah dicadangkan kepada pihak-pihak yang berkenaan untuk hanya memberikan kebenaran mengikut tempoh waktu yang tertentu sahaja kepada kenderaan berat ini melalui kawasan-kawasan yang berisiko tinggi seperti kawasan kampung menuju ke pos-pos kawalan. Sebagai misalannya menetapkan masa penggunaan jalan raya oleh kenderaan berat pada waktu sekitar 08.00 pagi hingga 11.30 pagi dan sekali lagi sebelah petang pada pukul 11.00 hingga 02.00 petang

bagi mengutamakan keselamatan penduduk kampung dan pengguna jalan raya yang lain terutamanya kepada kanak-kanak, orang-orang tua, penduduk kampung semasa pergi dan balik dari sekolah dan masjid semasa menunaikan Sembahyang Fardu Jumaat yang senantiasa terdedah kepada risiko bahaya yang tinggi. Lebih-lebih lagi jika kenderaan itu dipandu dengan laju.

Pada waktu malam pula, disarankan supaya kenderaan berat tidak dibenarkan langsung memasuki atau keluar daripada pos-pos kawalan. Apatah lagi keadaan jalan raya yang gelap sudah setentunya mempunyai risiko bahaya yang tinggi kepada pengguna-pengguna jalan raya. Perkara ini juga untuk membendung perkara-perkara lain yang tidak diingini seperti penyeludupan barang-barang yang ditegah dan lain-lain lagi. Jadi diharaplah jabatan-jabatan atau kementerian yang berkenaan untuk memikirkan perkara yang kaola sebutkan tadi.

3. Akhirnya, kaola ingin menyatakan di sini iaitu dalam usaha berterusan Kementerian Perhubungan mendukung perkembangan dan pembangunan prasarana pengangkutan awam di negara ini. Baru-baru ini kementerian berkenaan telah mengadakan Majlis Meletakkan Batu Asas Bangunan Terminal Bas Muara yang merupakan salah satu projek Jabatan Pengangkutan Darat di bawah Rancangan Kemajuan

Negara dibina di atas sebidang tanah.

Antara objektif pembinaan Terminal Bas Muara ialah untuk menyediakan fasiliti perhentian bas yang dilengkapi dengan kemudahan-kemudahan asas selain khusus di Pekan Muara dan sekitarnya. Antara usaha menggunakan pengangkutan awam di negara ini, kaola mengatakan syabas dan tahniah kita mengucapkan kepada Kementerian di atas segala usaha-usaha itu.

Izinkan kaola mengetengahkan beberapa persoalan sahaja untuk difikirkan bersama iaitu:

- i. Mengenai peletakan perhatian-perhatian bas yang kurang sesuai seperti berdekatan dengan simpang perjalanan yang sibuk dan di selekoh-selekoh jalan raya. Bas-bas yang berhenti berdekatan dengan simpang-simpang yang sibuk akan menghalang penglihatan pemandu kenderaan yang keluar masuk di simpang-simpang tersebut. Ini akan meningkatkan keberangkalian kejadian yang tidak diingini berlaku.

Adalah disyorkan pihak yang berkenaan akan dapat menyesuaikan tempat peletakan perhentian bas agar ia lebih selamat bagi para penumpang dan pengguna jalan raya yang lain. Pemandu bas yang kurang berhemah memandu melebihi

had laju yang ditetapkan dan kadang-kadang berhenti di tempat-tempat yang bukan dikhaskan.

- ii. Selain itu terdapat juga pemandu-pemandu yang berhenti di tempat-tempat yang bukan dikhaskan seperti berdekatan dengan lampu-lampu isyarat dan berhenti dengan serta-merta di tepi-tepi jalan, kerana mengambil atau menurunkan penumpang.

Pihak yang berkenaan dan agensi-agensi yang berkuat kuasa yang lain disarankan mengambil tindakan yang tegas terhadap pemandu-pemandu bas yang cuai kerana ini akan berkemungkinan melibatkan kemalangan.

Sekian terima kasih, Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Pengerusi: Terima kasih Yang Berhormat Pehin Orang Kaya Maharaja Kerna Dato Paduka Seri Awang Haji Yaakub bin Pehin Orang Kaya Maharaja Diraja Dato Paduka Awang Haji Zainal. Sekarang saya persilakan Yang Berhormat Menteri Perhubungan.

Yang Berhormat Menteri

Perhubungan: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
Kaola mengucapkan ribuan terima kasih kepada Yang Berhormat Pengerusi kerana memberikan kaola kesempatan dan terima kasih kepada Yang

Berhormat Pehin Orang Kaya Maharaja Kerna Dato Paduka Awang Haji Yaakub bin Pehin Orang Kaya Maharaja Diraja Dato Paduka Seri Awang Haji Zainal kerana membangkitkan perkara yang diberikan oleh beliau. Mengenai sama ada kita merancang program besar-besaran untuk mempromosi Pelabuhan Muara.

Sebenarnya program ini memang ada dan sekarang bukan sahaja oleh Kementerian Perhubungan malah oleh *Brunei Economic Development Board (BEDB)* dalam rangka yang dinamakan menjadikan Brunei Muara sebagai pusat logistik dengan menjadikan Pelabuhan Muara itu sebagai komponen yang mustahak dalam logistik ini. Alhamdulillah, kaola mengucapkan terima kasih kerana Yang Berhormat membangkitkannya dan insya-Allah usaha-usaha ke arah ini akan sentiasa dipertingkatkan.

Apa yang termasuk juga dalam usaha ini ialah mengenai menubuhkan atau menswastakan pengendalian Jabatan Pelabuhan untuk menjadi autoriti dan pemberian perkhidmatan. Ini satu usaha yang luas dalam usaha untuk merancang projek besar-besaran untuk menjadikan Pelabuhan Muara sebagai pelabuhan yang menjadi pilihan atau *choice* dalam perkapalan ini.

Kaola mengambil kesempatan ini juga menyentuh mengenai satu inisiatif daripada Republik Rakyat China untuk menubuhkan semula yang dipanggil *Maritime Silk Road*. *Maritime Silk Road* ini seolah-olah *Silk Road* dalam kurun

ke-15 yang menghubungkan Timur Jauh dengan Timur Tengah dan ke Amerika melalui laluan laut. Yang kita semua berharap laluan Muara ini menjadi satu *stop point* dalam *Maritime Silk Road* ini.

Mengenai soalan kedua. Trak-trak yang melalui kampung-kampung. Sebenarnya laluan yang dilalui mereka adalah *designated road* dan tidak dapat dielakkan. Sebahagian daripada *designated road* ini akan melalui kampung-kampung.

Kaola mengucapkan terima kasih kepada Yang Berhormat Pehin Orang Kaya Maharaja Kerna Dato Paduka Seri Awang Haji Yaakub bin Pehin Orang Kaya Maharaja Diraja Dato Paduka Awang Haji Zainal kerana memberikan cadangan bagi masa-masa bas-bas ini atau trak-trak ini lalu dan akan ditinjau kesesuaiannya dalam rancangan kita untuk menjadikan Negara Brunei Darussalam sebuah laluan dan pusat logistik.

Mengenai persoalan atau isu yang dibangkitkan oleh Yang Berhormat itu, iaitu mengenai pemanduan bas yang tidak mengikut cara berhenti dengan serta-merta dan juga mengenai kedudukan *bus stop* yang kurang sesuai ini. Kaola memberi jaminan bahawa memang isu ini dalam perhatian Majlis Keselamatan Jalan Raya melalui *core-group* yang kaola sebutkan itu iaitu Kementerian Perhubungan, Jabatan Jalan Raya, Kementerian Pembangunan, Pasukan Polis Diraja Brunei dalam meninjau atau dalam memastikan yang keselamatan jalan raya ini akan sentiasa dipenuhi, bukan sahaja tahap pemanduan bas tetapi yang

termasuk juga ialah meneliti kawasan-kawasan yang kaola panggilkan *accident prone* dan termasuklah menilai kesesuaian kedudukan terminal bas ini.

Kaola mengucapkan terima kasih kepada Yang Berhormat Pehin Orang Kaya Maharaja Kerna Dato Paduka Seri Awang Haji Yaakub bin Pehin Orang Kaya Maharaja Diraja Dato Paduka Awang Haji Zainal kerana menimbulkan perkara ini. Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Pengerusi:

Sekarang saya persilakan Yang Berhormat Awang Haji Ramli bin Haji Lahit

Yang Berhormat Awang Haji Ramli bin Haji Lahit:

Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ Assalamualaikum Warahmatullahi Wabarakatuh. Salam sejahtera. Yang Berhormat Pengerusi dan Ahli-Ahli Yang Berhormat. Lebih dahulu kaola mengucapkan setinggi-tinggi tahniah kepada Yang Berhormat Menteri Perhubungan dan warga Kementerian Perhubungan kerana telah berjaya merancang dan melaksanakan beberapa projek dalam meningkatkan kemudahan pengangkutan awam sama ada pengangkutan laut, udara atau darat.

Yang Berhormat Pengerusi. Kaola dalam membincangkan kementerian ini memulakan pada Tajuk SN01A – Jabatan Kementerian Perhubungan. Berdasarkan pembentangan mukadimah Yang Berhormat Menteri Perhubungan,

sekarang ini terdapat sebanyak 311 menara telah siap dibina di seluruh negara, iaitu 231 menara *Datastream Technology (DST)* dan 80 bagi *Progresif Cellular Sendirian Berhad (PCSB)*. Pada Majlis Mesyuarat Negara 2012 Masihi, dinyatakan ada 29 tapak menara yang dirancang daripadanya 18 tapak telah dikenal pasti pembinaannya pada 2014/2015 Masihi.

1. Soalan kaola adakah pembinaan menara-menara ini boleh menyelesaikan masalah pancaran telefon bimbit yang tidak dapat diterima di kawasan Mukim Rambai dan sebahagian kawasan di Daerah Tutong. Kaola ingin tahu kenapa ada sebahagian kawasan di Daerah Tutong tidak menerima pancaran siaran televisyen dalam sebahagian *channel* dan kalau pun ada gambarnya masih kabur sejak sistem digital diperkenalkan. Jika boleh ingin mendapatkan penjelasan apakah rancangan untuk mengatasinya, kerana mereka yang berkenaan telah menghadapinya sejak sekian lama?;
2. Seterusnya pelaksanaan *fibre to the home FTTH* telah memberikan perkhidmatan kepada 25,500 buah premis bagi fasa 1 dan 2 di Daerah Brunei Muara dan Daerah Belait antaranya, kawasan Jerudong, Rimba, Sungai Taring, Sungai Liang dan Seria. Soalan kaola adakah pelaksanaan *FTTH* ini melibatkan kawasan-kawasan Daerah Tutong?;

3. Mengenai Tajuk SNO2A – Jabatan Laut. Kita sering melihat penarikan perahu di jalan-jalan utama dan lebuhraya yang kadangkala berlaku kemalangan, misalnya terlepas dari penarikan, tanggal tayar, penarik terbalik, dan peralatan perahu terjatuh.

Soalan kaola:

- i. Adakah cadangan jabatan ini untuk mengadakan penambahan peraturan atau *mereviu* semula syarat dan peraturan keselamatan penggunaan penarikan perahu di jalan-jalan raya atau lebuhraya demi menjaga keselamatan semua pengguna jalan raya?; dan
 - ii. Adakah cadangan jabatan ini untuk mengadakan tempat penaruhan perahu terkawal secara berpusat di satu kawasan berhampiran sungai atau laut di beberapa buah tempat yang bersesuaian bagi mengurangkan bilangan penarikan perahu di jalan raya?
4. Mengenai Tajuk SNO5A – Jabatan Pengangkutan Darat. Apabila berlaku kemalangan kereta adakalanya semua pintu atau cermin pintu kereta tidak dapat dibuka kerana terputus arus elektrik, dan ada juga tali pinggang keledar sukar dibuka, maka menyebabkan pemandu atau penumpang di dalamnya terperangkap. Soalan kaola adakah satu perancangan

kementerian ini untuk memastikan bahawa setiap kenderaan dipersyaratkan menyediakan satu cara yang bersesuaian bagi membuka atau memecah cermin atau memutuskan tali pinggang keledar untuk mengelakkan satu perkara yang tidak diinginkan berlaku?;

5. Bagi memudahkan pengguna mendapat maklumat pada bila-bila masa dan di mana sahaja melalui telefon bimbit beberapa aplikasi mudah alih telah dilancarkan seperti *Mobile Weather Cron, Ipod Web Services*, aplikasi mudah alih SiKAP dan Sistem Pengawasan Navigasi. Soalan kaola adakah perancangan Jabatan Pengangkutan Darat melaksanakan aplikasi pengesanan menggunakan telefon bimbit bagi mengesan kereta untuk mengetahui kedudukannya jika berlaku kecurian?; dan
6. Terdapat satu *u-turn* untuk pusingan kenderaan dari Bukit Udal ke Tutong berada di cerun jambatan Sungai Urok. Pusingan ini menghalang pandangan pemandu yang hendak keluar ke Tutong untuk melihat kenderaan di bawah bukit, begitu juga menghalang pandangan pemandu dari bawah bukit Sungai Urok untuk perjalanan terus ke Tutong. Jadi dicadangkan supaya *u-turn* tersebut diganjakkan lagi dalam 200 atau 300 meter ke kawasan Bukit Udal. Sekian terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Menteri

Perhubungan: Terima kasih Yang Berhormat kerana memberi kaola kesempatan dan terima kasih kepada Yang Berhormat Awang Haji Ramli bin Haji Lahit mengenai soalan yang dicadangkannya:

1. Mengenai menara telefon, Yang Berhormat Pengerusi. Kaola sukacita mengongsikan beberapa kawasan yang masih dalam perancangan untuk menara di Daerah Tutong iaitu Bukit Panggal, Sekolah Menengah Tanjong Maya, Panchor Papan, Pantai Tutong, Perpindahan Bukit Beruang, Tutong. Nampaknya, kaola menyedari bahawa Kampung Rambai tidak termasuk dalam senarai itu. Perkara ini akan kaola bawakan ke pihak *PCSB* dan *DST*;
2. Mengenai *FTTH* sama ada termasuk di Daerah Tutong, kaola dukacita memberi tahu bahawa belum termasuk dalam fasa 1 dan 2, tetapi kaola akan mengarahkan dan meminta *AITI* untuk bekerjasama dengan *TelBru* berjumpa Yang Berhormat untuk macam mana penyelesaian atau *interim solution* yang paling baik dalam jangka waktu pendek ini;
3. Mengenai Jabatan Laut iaitu penarikan perahu, perkara ini memang menjadi kerisauan abiskaola kerana belum ada *guidelines* atau perundangan yang khusus bagi penarikan perahu ini. Ada cadangan dahulu untuk

memakai satu *standard* penarikan perahu, tetapi perkara ini akan diteliti semula. Apa yang kaola selalu melihat penarikan ini ialah keretanya kecil tetapi yang di tarik itu besar dan mereka ini berjalan kadang-kadang waktu 'sadau'.

Kaola mahu sejak dahulu kalau mereka memasang lampu sahaja di bahagian belakang perahu, tetapi mereka memasang lampu yang berkelip-kelip di keretanya, tetapi kita yang di belakang tidak begitu nampak. Alhamdulillah perkara ini sudah disedari oleh Yang Berhormat dan insya-Allah isu dan segala inisiatif ke arah ini akan dipertingkatkan lagi. Mengenai penempatan perahu secara terkawal, perkara ini belum masuk dalam radar abiskaola tetapi akan diaktifkan semula;

4. Mengenai keadaan kitani apabila kereta itu *accident*, pada masa ini Yang Berhormat Pengerusi tidak ada keperluan undang-undang untuk membuatkan sedemikian, tetapi apabila Yang Berhormat ini membangkitkan dalam persidangan kita 2 atau 3 tahun yang lepas, supaya apabila *accident*, diadakan perkhidmatan polis untuk menjaga, kaola ada menimbulkan bahawa pada masa ini terdapat beberapa sistem atau beberapa alat yang dijual oleh pengedar-pengedar dengan harga yang boleh dikatakan *affordable* Yang Berhormat Pengerusi dapat kita beli dengan

harga yang kaola difahamkan dalam \$3 atau \$5 sahaja.

Alat ini mengandungi beberapa keperluan satu ialah *hammer* yang kecil atau *hammer* yang 'luncit' yang dapat kitani pakai untuk memecah cermin. Dalam alat ini juga terdapat lampu yang dapat dilekatkan kepada kereta dengan besi berani atau dengan *magnet* supaya ia memberikan *signal* atau *flashing signal*. Apa yang penting benar dalam alat ini, terdapat pisau yang dalam jenis selamat, ertinya pisau itu di dalam satu *handle* tidak akan melukakan tetapi kalau kita perlukan, kita boleh memakai untuk memotong *seat belt*.

Kaola dalam pameran-pameran keselamatan atau majlis-majlis yang seperti ini kaola memohon ataupun kaola telah mengarahkan penjual-penjual ini untuk meluaskan lagi keperluannya pemasarannya supaya akan dibeli oleh orang ramai. Sebenarnya harganya Yang Berhormat Pengerusi, kaola difahamkan hanya dalam \$5.00 ke \$8.00, *affordable*. Tapi mengenai keperluan untuk undang-undang itu, sebenarnya kalau dalam *International Law Regulation*, yang pernah kaola lihat pun belum ada tetapi insya-Allah akan kita pertingkatkan. Mengenai aplikasi mudah alih sama ada Jabatan Pengangkutan Darat akan menyediakan aplikasi dalam telefon bimbit apabila berlaku kecurian.

Sebenarnya beberapa telefon bimbit sudah ada aplikasi seperti ini, dan setengah-setengah kereta pun sudah mengadakan aplikasi seperti ini tetapi cukuplah usaha ini dijalankan oleh pihak-pihak tertentu bukan oleh Jabatan Pengangkutan Darat. Mengenai *u-turn* yang 'dirista' oleh Yang Berhormat itu, insya-Allah Majlis Keselamatan Jalan Raya dalam waktu yang terdekat ini akan melihat *u-turn* ini dan melihat cadangan-cadangan yang diajukan oleh Yang Berhormat itu untuk membuatkan ia lebih bermakna, selamat dan lebih efektif. Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Pengerusi:

Sekarang saya persilakan Yang Berhormat Awang Haji Tahamit bin Haji Nudin.

Yang Berhormat Awang Haji Tahamit bin Haji Nudin: Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Assalamualaikum Warahmatullahi Wabarakatuh. Mengikut Surat Keliling Jabatan Perdana Menteri Bilangan 3/2012, Negara Brunei Darussalam, Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan Haji Hassanal Bolkiah telah betitah dengan memperkenankan penggunaan mel elektronik (e-mel). E-mel kerajaan dalam membuat sebarang urusan rasmi kerajaan sama ada sebagai prosedur perhubungan sesama agensi kerajaan dan pihak swasta serta orang ramai. Perhubungan secara elektronik ini disarankan untuk memudahkan

perhubungan dan meluaskan lagi tatacara perhubungan sesama kerajaan, swasta dan orang ramai. Sebarang urusan rasmi yang dibuat melalui mel elektronik (e-mel kerajaan) diterima pakai selain komunikasi penggunaan surat, memorandum dan pengiriman faksimile (*fax*).

1. Sejauh manakah keberkesanan penggunaan e-mel di jabatan-jabatan kerajaan dalam membuat urusan-urusan rasmi kerajaan dan apakah pengendalian perkhidmatan dijalankan secara penuh pada masa ini?
2. Kira-kira 30 tahun dahulu, saya melawat negara jiran, saya mendapati pencemaran udara dari kenderaan begitu teruk sehingga apabila kita berjalan di bandar itu selama sejam, pakaian kita akan menjadi kotor. Begitu juga dengan *traffic jam*, keadaan bandar itu kurang selesa. Tahun lepas saya melawat lagi ke bandar tersebut, saya nampak perubahan yang begitu drastik, bandarnya bersih tidak ada lagi asap kenderaan kerana mereka menggunakan gas dari kenderaan kecil hinggalah kepada kenderaan besar seperti trak dan bas. Mereka tidak lagi menggunakan diesel bagi kenderaan, bunyi bising *exhaust* kereta tidak mengganggu kerana bunyinya senyap sahaja. Kita sebagai negara pengeluaran gas, patut memanfaatkan perkara ini demi kebersihan alam sekitar dan demi kesihatan kita. Negara yang mempunyai penduduk bandar dalam

lingkungan 15 juta termasuk pelancong dan pekerja asing, dapat mengatasi *traffic jam* dan memberi keselesaan kepada pemandu-pemandu dan penumpang-penumpang kenderaan. Pertanyaan saya, bilakah kita akan menggurangkan kenderaan yang menggunakan diesel?

3. Beberapa tahun dahulu, kerja-kerja *maintenance* bagi pesawat *RBA* dan ada juga pesawat asing dibuat di Brunei dan kebanyakannya dibuat oleh anak-anak Brunei. Tetapi sekarang, pesawat *RBA* untuk *maintenance* dibuat di luar negeri. Bukankah ini memerlukan kos yang lebih banyak dan sebagai penghalang kepada anak-anak tempatan mempraktikkan kebolehan mereka?
4. Menyentuh mengenai pekerja-pekerja asing yang akan memandu di Negara Brunei Darussalam untuk memastikan keselamatan di jalan raya di Negara Brunei Darussalam, pekerja-pekerja ini seharusnya memiliki lesen memandu yang sah yang diluluskan oleh Jabatan Pengangkutan Darat. Selain digesa untuk mematuhi undang-undang jalan raya yang sedia ada di negara ini melalui pengambilan ujian memandu dan kelas undang-undang di jalan raya di Brunei, misalannya mereka yang hendak mengendorse lesen mereka di Jabatan Pengangkutan Darat. Dicadangkan supaya mereka ini diberi ujian memandu kerana ada didapati

mereka yang berlesen ini seperti orang yang baru belajar memandu. Sekian terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Menteri Perhubungan: Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi. Mula-mula sekali ingin kaola menjawab satu soalan yang diajukan oleh Yang Berhormat Awang Haji Ramli bin Haji Lahit tadi yang kaola terlupa Yang Berhormat Pengerusi, mengenai penerimaan *Digital Broadcasting* RTB. Perkara ini baru sampai ke pengetahuan kaola, dan akan koala bawakan ke Jabatan Radio Televisyen Brunei, Jabatan Perdana Menteri, insya-Allah.

Kaola mengucapkan terima kasih kepada Yang Berhormat Awang Haji Tahamit bin Haji Nudin mengenai soalan yang diberikannya. Mengenai satu penggunaan e-mel untuk orang ramai. Sejauh ini, perkara-perkara yang selalu kita gunakan e-mel ini seperti yang kaola tahu ialah hanya yang berupa *information* sahaja ertinya satu hala, dan kadang-kadang dua hala ertinya *interactive*. Tetapi e-mel ini atau apa sahaja yang diberikan oleh e-kerajaan atau *EGNC* ini akan lebih berkesan jika ia membolehkan transaksi di dalamnya.

Ada beberapa sistem juga Yang Berhormat Pengerusi yang membolehkan transaksi ini misalnya GEMS atau cuti pegawai misalannya sekarang ini semakin meluas ia diuruskan dalam e-mel ini atau transaksi e-kerajaan. Saya difahamkan bahawa tidak lagi banyak macam dahulu, cuti itu

ditandatangani oleh seorang pegawai. Mulai sekarang GEMS ini sudah pun mulai digunakan. Tetapi kalau ditanya adakah saya berpuas hati, saya rasa belum kaola berpuas hati, masih jua ada lagi yang memakai borang itu.

Tetapi kaola akan meminta *input* daripada *EGNC* Kerajaan mengenai keberkesanan sistem e-mel atau sistem *EGNC* Kerajaan ini, tetapi kaola difahamkan daripada perundingan kaola dengan mereka bahawa adalah menjadi hasrat mereka untuk menjadikan *culture* atau budaya *transaction* kerajaan dengan menggunakan e-mel ini sebagai satu kebiasaan kita.

Mengenai kenderaan dan penggunaan diesel ini, kaola melihat Yang Berhormat Pengerusi di Brunei dan di Singapura. Di Singapura kereta-kereta yang menggunakan diesel ini hanya dihadkan kepada kereta-kereta pengangkutan awam dan kereta-kereta industri dan kaola difahamkan dieselnnya pun adalah diesel yang dipanggil *European Standard 5* sudah kalau tidak 5 pun 4. Tetapi kaola difahamkan bahawa di Brunei dieselnnya masih lagi diesel yang rendah dan *unfortunately* inilah yang paling banyak digunakan oleh orang kita kerana ia murah Yang Berhormat Pengerusi.

Perkara ini akan abiskaola bincangkan dengan Jabatan Tenaga, Jabatan Perdana Menteri untuk melihat macam mana cara kita menilai atau memerlukan atau memastikan negeri kita ini akan sentiasa dalam keadaan yang *sustainable*. Tetapi seperti yang

kaola terangkan apabila kaola menyentuh *Land Transport Master Plan Studies. Sustainable Brunei* atau *sustainable transport* ini menjadi satu teras ketiga kepada *study* ini. Apa yang kaola takut saja sebagai seorang *policy formulator* ialah mana-mana dasar kita yang akan menjaga generasi akan datang, kita sentiasa alpa. Kita mestilah menanamkan kesedaran bahawa negeri kita ini, kita hanya tinggal untuk beberapa tahun tapi akan kita wariskan kepada penduduk akan datang dan mudah-mudahan kita akan sedar dalam penggunaan ini supaya jangan kita mencemarkan apa yang kita berikan kepada mereka.

Dalam hal ini juga kita mengharap generasi baharu ini akan lebih peka dan kalau boleh mereka yang menyedarkan kita, Yang Berhormat Pengerusi, bahawa negara ini nanti kami yang punya maka jagalah dengan sebaik-baiknya oleh abiskita. Ini termasuk dalam teras ketiga Yang Berhormat Pengerusi, kalau kaola tidak silap dalam *Land Transport Masterplan Studies*.

Mengenai pemeliharaan pesawat *Royal Brunei Airlines*. Kaola akan berunding dengan pihak *Royal Brunei Airlines*, tetapi kaola difahamkan ada beberapa kerja yang masih dikerjakan di sini malah kaola difahamkan beberapa buah pesawat dari negara jiran pun membuat pemeliharaannya di sini.

Mengenai pekerja asing. Kaola difahamkan beberapa pekerja asing yang memandu di sini dikehendaki

menjalani ujian sekurang-kurangnya pengetahuan mengenai apa yang berlainan di sini dengan negara jiran. Kita mempunyai yang dipanggil *ASEAN inter-agreement* atau mengiktiraf lesen-lesen negara lain tetapi dalam pada itu kita akan memperketatkan supaya mereka ini akan memenuhi kehendak kita di sini.

Itu saja yang dapat kaola berikan dan kaola mengucapkan terima kasih kepada Yang Berhormat Awang Haji Tahamit bin Nudin mengenai persoalan yang dibangkitkannya.

Yang Berhormat Pengerusi: Saya persilakan sekarang, Yang Berhormat Haji Awang Ahmad Morshidi bin Pehin Orang Kaya Digadong Seri Diraja Dato Laila Utama Haji Awang Abdul Rahman.

Yang Berhormat Haji Awang Ahmad Morshidi bin Pehin Orang Kaya Digadong Seri Diraja Dato Laila Utama Haji Awang Abdul Rahman: Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi. Kaola akan membangkitkan SN01A - Jabatan Kementerian Perhubungan. بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
Assalamualaikum Warahmatullahi Wabarakatuh dan salam sejahtera.

Terlebih dahulu tahniah kepada Yang Berhormat Menteri Perhubungan dan warga-warganya kerana beberapa kejayaan yang telah dinyatakan oleh Yang Berhormat Menteri Perhubungan semasa mukadimah Yang Berhormat pada hari Khamis 19 Mac 2015 Masihi.

Penubuhan Syarikat *Progresif Cellular Sdn. Bhd.* telah pun diambil alih miliknya oleh *Darussalam Asset Sendirian Berhad* dari dioperasi oleh Syarikat *B-Mobile Communication Sendirian Berhad* bermula 1 Julai 2014 Masihi. Syarikat *Progresif Cellular Sdn. Bhd.* mengambil dan menggaji tenaga manusia dari kalangan orang asing. Apakah anak-anak tempatan tidak ada yang berkelulusan dan berkebolehan untuk memenuhi jawatan-jawatan di syarikat itu?

Perniagaan *Cellular* biasanya paling laris, banyak pengguna, banyak pendapatan, banyak jenis cabang niaga dan berdaya tahan maka pendapatannya tentulah banyak. Tidak patut kita biarkan bukan orang Brunei yang memonopoli jawatan-jawatan di syarikat itu. Negeri-negeri serantau ini menitikberatkan mengawal keselamatan sekuriti negara mereka apabila mereka memikirkan bentuk perniagaan yang sensitif.

Adakah perniagaan *cellular* dikategorikan sebagai sensitif? Jika negara beranggapan yang sama, kenapa jawatan-jawatan di Syarikat *Progresif Cellular Sdn. Bhd.* dibayarkan pengambilan dan menggaji terdiri daripada orang bukan tempatan. Sekian Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Menteri Perhubungan: Kaola mengucapkan terima kasih kepada Yang Berhormat Haji Awang Ahmad Morshidi bin Pehin Orang Kaya Digadong Seri Diraja Dato

Laila Utama Haji Awang Abdul Rahman mengenai tenaga kerja di Syarikat *Progresif Cellular Sdn. Bhd.*

Mengenai melihat komponen mata kerja atau tenaga kerja dalam syarikat ini, kaola serahkan perkara ini kepada kebijaksanaan pemegang saham Syarikat *Progresif Cellular Sdn. Bhd.* ini. Tetapi dalam pada itu kaola menyedari bahawa walaupun di negara yang maju seperti Singapura atau Malaysia, beberapa tenaga kerja yang kaola harap *specialist* dipenuhi oleh orang-orang asing. Beberapa jenis mata kerja ini ialah:

1. *Accountancy*;
2. Pemasaran; dan
3. *Human Resources*.

Kaola fikir ketiga-tiga perkara ini sama dalam syarikat-syarikat. Bukan saja *cellular*, penerbangan malah dalam syarikat-syarikat yang kita ketahui. Abiskaola akan berunding dengan bukan saja Syarikat *Progresif Cellular Sdn. Bhd.* ini tetapi juga pegawai-pegawai pemegang sahamnya untuk mendengar atau peka terhadap isu yang dibangkitkan oleh Yang Berhormat Haji Awang Ahmad Morshidi bin Pehin Orang Kaya Digadong Seri Diraja Dato Laila Utama Haji Awang Abdul Rahman ini.

Dalam pada itu juga, syarikat *cellular* ini, kaola rasa ialah satu syarikat yang sudah matang, begitu meluas. Kita tidak lagi melihat ia sebagai satu perniagaan yang sensitif kerana di mana-mana perkhidmatan *cellular*

ini adalah perkhidmatan yang menjadi pemangkin, peneraju yang memajukan atau satu daripada komponen yang penting dalam ekonomi itu. Kalau semua sekali kita lihat sebagai satu perkhidmatan yang sensitif, kita akan takut bahawa kita akan menjadi negeri yang dipanggil *xenophobic*, semua sekali hendak ditutup. Kita akan terlepas beberapa peluang untuk mendapatkan segala *economic advantage* itu.

Dalam menghargai ucapan atau pertanyaan daripada Yang Berhormat Haji Awang Ahmad Morshidi bin Pehin Orang Kaya Digadong Seri Diraja Dato Laila Utama Haji Awang Abdul Rahman, kaola akan membangkitkan perkara ini dengan bukan syarikat ini, kalau dengan syarikat ini nanti orang luar yang sama juga dengannya. Kalau boleh pemegang saham syarikat ini supaya isu-isu yang dibangkitkan oleh Yang Berhormat Haji Awang Ahmad Morshidi bin Pehin Orang Kaya Digadong Seri Diraja Dato Laila Utama Haji Awang Abdul Rahman akan dapat ditangani dengan satu cara yang lebih kebruneian dan menyedari akan sensitiviti kita. Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Pengerusi: Saya persilakan sekarang Yang Berhormat Awang Haji Mohd. Yusof bin Haji Dulamin.

Yang Berhormat Awang Haji Mohd. Yusof bin Haji Dulamin: Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi. Kaola ingin menambah saja. Apa yang kaola hendak cakapkan ini telah pun disebut

oleh rakan-rakan kaola tadi iaitu mengenai keselamatan para nelayan yang menarik perahu menggunakan treler. Seperti mana yang dicakapkan oleh rakan sejawatan tadi dari Daerah Tutong yang telah dijelaskan oleh Yang Berhormat Menteri Perhubungan.

Walaupun mungkin belum ada satu undang-undang khusus yang akan dikenakan kepada para nelayan yang menjalankan aktiviti untuk menarik perahu mereka di tengah-tengah jalan pada waktu malam dan siang. Harusnya juga pihak Pengangkutan Darat akan dapat memberi nasihat ataupun mengarahkan kepada mereka supaya akan dapat memasang bendera merah pada waktu siang dan juga memasang lampu merah pada malam. Yang Berhormat Pengerusi, perkara ini bukan sahaja untuk keselamatan pemandu yang menariknya juga keselamatan pemandu-pemandu kereta yang mengekori kenderaan mereka semasa menjalankan aktiviti tersebut.

Begitu juga dengan halnya kenderaan-kenderaan yang mengalami masalah kerosakan yang diletakkan di tepi-tepi jalan ataupun di bahu jalan perlu juga diambil kira supaya mereka ini akan dapat memasang tanda keselamatan kon warna merah pada waktu siang yang diletakkan dengan jarak yang bersesuaian dan bukanlah seperti mana yang kita ketahui dan lihat pada masa ini kenderaan tersebut diletakkan di tepi-tepi atau pun di bahu jalan dengan menggantungkan ranting-ranting kayu dan daun-daun kayu sahaja.

Menyebut mengenai terminal bus di Pekan Kuala Belait, alhamdulillah nampaknya terminal tersebut telah diubah suai dengan begitu cantik dan telah pun digunakan dalam sebulan yang lepas. Terima kasih kepada pihak Kementerian Pembangunan dan akhirnya kaola ingin bertanya mengenai pembinaan Pos Ofis Kampung Mumong yang akan dijangka siap dan akan dibukakan tidak berapa lama lagi.

Satu perkara lagi ialah mengenai projek pembinaan Kompleks Pangangkutan Darat yang juga terletak di Kampung Mumong. Jadi kaola ingin bertanya bilakah projek tersebut akan dibina? Sekian terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Menteri Perhubungan: Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi dan kaola mengucapkan terima kasih kepada Yang Berhormat Awang Haji Mohd. Yusof bin Haji Dulamin. Kedua-dua isu yang dibangkitkan itu kaola tidak akan menyentuh secara panjang lebar. Tetapi apa yang kaola nasihatkan kadang-kadang yang mempunyai perahu ini, dang sanak, kitani apa yang lebih berkesan kalau dapat sama-sama beringat-ingatan walaupun belum ada keperluan undang-undang itu.

Mengenai Terminal bas di Kuala Belait, kaola ini macam lembu punya susu, sapi punya mama. Yang sebenarnya usaha itu ialah usaha daripada Lembaga Bandaran Kuala Belait. Mudah-mudahan saja Yang Berhormat

Menteri Hal Ehwal Dalam Negeri mendengar. Abiskaola hanya menentukan *standardnya* sahaja.

Kemudian mengenai. Projek baharu Jabatan Pengangkutan Darat. Pada masa ini, kaola difahamkan tahan larat lakat. Keperluan untuk membanggunya masih dalam penelitian. Apa yang mustahak abiskaola rasa bukannya bangunan itu mesti dibaharui tetapi kaedah pengurusanannya iaitu mengenai *onlinenya*:

Pemeriksaan kenderaan masa ini, dijalankan oleh Jabatan Pengangkutan Darat, Kementerian Perhubungan. Abiskaola sedang meneliti macam mana keperluan ini dapat ditangani oleh pihak swasta, bukannya kerajaan lagi kalau ia dapat dibuat oleh pihak swasta dan insya-Allah keperluan ini akan tidak payah dibangunkan oleh kerajaan. Kerajaan atau Kementerian Perhubungan melalui Jabatan Pengangkutan Darat membuat pembaikan terhadap transaksi *online* dan membayar *online* dan beberapa isu yang memudahkan orang ramai berurusan itu. Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Pengerusi: Saya mempersilakan Yang Berhormat Orang Kaya Maha Bijaya Awang Haji Othman bin Uking.

Yang Berhormat Orang Kaya Maha Bijaya Awang Haji Othman bin Uking: Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi dan Ahli-Ahli Yang Berhormat. Saya menyentuh mengenai Tajuk

SN04A. Lebih dahulu kaola mengucapkan tahniah kepada Yang Berhormat Menteri Perhubungan atas usaha-usaha Kementerian berkenaan mengubah suai bangunan Lapangan Terbang Antarabangsa Brunei dan keadaannya amat selesa dan menarik yang memberi keselesaan kepada semua penumpang dan pengguna Lapangan Terbang Antarabangsa.

Yang Berhormat Pengerusi saya ingin mengetengahkan perkara yang dialami pada 7 Desimber 2014 Masihi yang lalu. Dalam penerbangan balik ke Brunei duduk berhampiran kebanyakannya pihak wanita. Saya sempat bertanya kepada salah seorang wanita tersebut. Bekerja di Brunei? jawabnya tidak Pak, saya hanya *transfer* di Brunei dan bekerja di Dubai. Saya faham maksudnya, ia transit ataupun bertukar pesawat di Negara Brunei Darussalam.

Yang Berhormat Pengerusi, sebaik mendarat dan turun wanita yang tadi dan kawannya turut mengekori dan setiba di papan tanda tukar pesawat atau transit saya arahkan mereka supaya masuk ke bilik tersebut kerana tidak ada siapa yang berada di situ yang mungkin juga secara kebetulan.

Yang Berhormat Pengerusi, semasa dia berada di tempat mengecap pasport terdapat 2 barisan khas. Untuk orang tempatan dan sebaris lagi untuk orang luar ke Brunei. Bila giliran menunggu tiba-tiba 4 orang wanita masuk antara barisan dan nampaknya mereka terpinga-pinga mungkin tidak tahu hendak ke mana.

Yang Berhormat Pengerusi mereka menghampiri saya dan saya tanya hendak ke mana. "Hendak ke Dubai Pak", jawabannya. Lalu saya mengarahkan supaya berjumpa seorang lelaki yang sedang berdiri di belakang barisan khas orang luar kira-kira 10 meter jaraknya. sebaiknya sahaja menghampiri lelaki yang berada di situ kedengaran suara yang jelas. "Sana tadi!" Sambil mengangkat tangan menunjukkan ke jalan yang dilalui semua penumpang.

Yang Berhormat Pengerusi soalan yang ingin kaola kongsi kerana mengapa tidak ada papan tanda arah transit, kalau ada pengawal di situ tentu kejadian seperti ini tidak berlaku.

Bahasa yang digunakan oleh seseorang yang mereka jumpa di sana tadi keras dan tidak sesuai bagi mereka yang tidak faham akan situasi di negara ini. Selok-eloknya gunakan bahasa yang lembut, gerak-geri yang tidak menyalahkan mereka, kerana mereka ini pelancong-pelancong Brunei walaupun mereka hanya transit.

Contohnya dalam perkara seperti ini gunakanlah bahasa "mari saya bantu" atau "ikut saya" untuk menunjukkan ke tempat berkenaan. Yang Berhormat Pengerusi dengan adanya bangunan lapangan terbang yang begitu indah dan menarik, perlulah ditingkatkan supaya lebih ramai pelancong datang ke negara Brunei Darussalam yang terkenal aman dan damai ini. Diharap kejadian yang demikian tidak akan berulang demi menjaga imej rakyat dan Negara Brunei

Darussalam. Sekian Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Menteri Perhubungan: Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi. Kaola mengucapkan terima kasih kepada Yang Berhormat Orang Kaya Maha Bijaya Awang Haji Othman bin Uking atas teguran dan saranan beliau itu.

Kaola akan membawa isu ini ke Jabatan Penerbangan Awam dan membawanya kepada apa yang dipanggil *facilitation group* yang terdiri daripada semua *stakeholder* termasuk syarikat *RBA* supaya dapat menyampaikan *facilitation passengers* ini. Kesselesaian penumpang-penumpang ini akan sentiasa menjadi perhatian kita untuk menjadikan Lapangan Terbang Brunei sebagai satu lapangan terbang yang menjadi *first choice* kepada *travelers* di sini.

Kaola mengucapkan terima kasih Yang Berhormat pengerusi dan kepada Yang Berhormat Orang Kaya Maha Bijaya Awang Haji Othman bin Uking kerana mengungkit perkara ini. Insya-Allah perkara ini akan menjadi perhatian Jabatan Penerbangan Awam dan semua *stakeholders* itu, semua *facilitations committee* di Lapangan Terbang Antarabangsa Berakas. Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Pengerusi: Terima kasih Yang Berhormat Menteri Perhubungan. Ahli-Ahli Yang Berhormat, kita telah pun mendengar soalan-soalan yang dikemukakan oleh beberapa orang Ahli Yang Berhormat Yang

Dilantik. Soalan-soalan tersebut telah pun dijawab, cadangan-cadangan yang dikemukakan telah pun diberikan respons oleh Yang Berhormat Menteri Perhubungan dengan jelasnyanya.

Maka saya berpendapat adalah sesuai sekarang bagi Tajuk SN01A hingga Tajuk SN08A - Kementerian Perhubungan dan jabatan-jabatan di bawahnya untuk kita undi. Saya ingin bertanya kepada Ahli-Ahli Yang Berhormat, yang bersetuju sila angkat tangan.

(semua Ahli mengangkat tangan bersetuju)

Yang Berhormat Pengerusi: Alhamdulillah semua Ahli Yang Berhormat bersetuju kepada Kementerian Perhubungan dan jabatan-jabatan di bawahnya, diluluskan.

Yang Dimuliakan Jurutulis I: Tajuk Kementerian Perhubungan dan jabatan-jabatan di bawahnya iaitu Tajuk SN01A hingga Tajuk SN08A dijadikan sebahagian daripada Jadual. Tajuk seterusnya ialah Tajuk SP01A - Kemajuan.

Yang Berhormat Pengerusi: Ahli-Ahli Yang Berhormat. Sidang sekarang membincangkan Tajuk SP01A - Kemajuan. Walau bagaimanapun sebelum saya membukakan Tajuk SP01A - Kemajuan ini untuk dibahaskan, saya telah difahamkan bahawa Yang Berhormat Menteri Kewangan II (Kedua) di Jabatan

Perdana Menteri tidak dapat hadir pada hari ini kerana mempunyai urusan rasmi di luar negara. Yang Berhormat Menteri Pembangunan akan membentangkan mukadimahnya mengenai Anggaran Belanjawan bagi Tajuk SP01A - Kemajuan bagi pihak Yang Berhormat Menteri Kewangan II (Kedua) di Jabatan Perdana Menteri. Silakan Yang Berhormat Menteri Pembangunan.

Yang Berhormat Menteri Pembangunan:

Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ Assalamualaikum Warahmatullahi Wabarakatuh dan salam sejahtera. Yang Berhormat Pengerusi dan Ahli-Ahli Yang Berhormat. Alhamdulillah pelaksanaan projek-projek yang dirancang di bawah Rancangan Kemajuan Negara Ke-10, telah dapat berjalan dengan lancar bagi mendukung aspirasi negara sebagaimana objektif yang telah ditetapkan di dalam Wawasan Negara 2035. Walau bagaimanapun usaha kita untuk membangun dan membina sektor swasta yang kukuh masih lagi perlu lagi dipertingkatkan bagi mencapai matlamat dasar untuk mempelbagaikan sumber ekonomi negara ini.

Sebagaimana huraian dan penjelasan semasa pembentangan cadangan Belanjawan Tahun Kewangan 2015/2016 Masihi beberapa hari yang lalu. Ekonomi negara berdepan cabaran ekonomi global yang tidak menentu dan sukar diramal. Manakala pendapatan negara dan kerajaan

juga terjejas disebabkan oleh penurunan secara drastik harga minyak di pasaran global.

Oleh itu, perancangan perbelanjaan di bawah Rancangan Kemajuan Negara juga perlu berasaskan kepada keupayaan perbelanjaan kerajaan, dan mendukung dasar fiskal *sustainability* dan fiskal *consolidation* yang menjadi teras dalam pengurusan dan perancangan perbelanjaan kerajaan.

Bagi Tahun Kewangan 2015/2016 Masihi, perbelanjaan Rancangan Kemajuan Negara juga dirangka bagi mendukung fokus dan keutamaan belanjawan berdasarkan tema belanjawan iaitu **“Modal Insan Berkualiti, Mendukung Pembangunan Inklusif”**.

Insya-Allah melalui perancangan dan pemantauan yang rapi, serta panduan yang diberikan oleh Jawatankuasa Tertinggi Rancangan Kemajuan Negara Ke-10 yang di Pengerusikan oleh Duli Yang Teramat Mulia Paduka Seri Pengiran Muda Mahkota Pengiran Muda Haji Al-Muhtadee Billah, Menteri Kanan di Jabatan Perdana Menteri.

Usaha-usaha akan dipergiatkan lagi bagi mencapai sasaran-sasaran seperti yang dimuatkan dalam rangka strategi dan dasar bagi *pembangunan (outline of strategies and policies for development- OSPD)*. Bagi Rancangan Kemajuan Negara Tahun Kewangan 2015/2016 Masihi ini, kerajaan akan menyediakan peruntukan sebanyak \$1,000,000,000.00.

Peruntukan tersebut adalah bagi membiayai 553 projek dengan harga rancangan sejumlah \$8,225,907,753.00. Ini termasuk 424 projek yang diteruskan dari Rancangan Kemajuan Negara Ke-9. Iaitu Rancangan Kemajuan Negara 2007/2012 yang lepas.

Pengagihan peruntukan tersebut berdasarkan kepada fokus dan keutamaan perbelanjaan yang telah ditetapkan. Selain itu, pengagihan peruntukan tersebut juga berdasarkan komitmen projek. Ia lebih ditumpukan kepada komitmen projek-projek yang telah siap tetapi masih ada tanggungan. Projek dalam pelaksanaan, projek yang menunggu *award* dan projek yang ditawarkan seperti yang berikut:

1. Projek-projek siap disediakan peruntukan sebanyak \$71.2 juta iaitu 7.1 peratus;
2. Projek dalam pelaksanaan disediakan sebanyak \$822.8 juta iaitu 82.3 peratus;
3. Manakala projek dalam peringkat tawaran diperuntukkan sejumlah \$15.8 juta iaitu 1.6 peratus;
4. Projek dalam peringkat reka bentuk \$14.0 juta iaitu 1.4 peratus;
5. Sementara bagi projek yang memerlukan kos tambahan bagi yuran perkhidmatan konsultan, pembelian perabot serta kerja-kerja tanah dan infrastruktur, kerajaan akan menyediakan sebanyak

\$2.0 juta iaitu 0.2 peratus di bawah Tajuk Rampaian;

6. \$6.3 juta iaitu 0.6 peratus di bawah Tajuk Kemajuan Tapak; dan
7. Bagi keperluan - keperluan perbelanjaan yang tidak dijangkakan yang berkeperluan dan keutamaan tinggi, sejumlah \$68.0 juta iaitu 6.8 peratus disediakan di bawah Simpanan Gagasan.

Secara keseluruhannya pengagihan peruntukan mengikut beberapa sektor utama adalah seperti berikut:

1. Sektor penggunaan awam disediakan peruntukan sebanyak \$233.7 juta atau 23.4 peratus. Tumpuan sektor ini antara lain termasuk menyediakan bekalan air bersih yang mencukupi, merawat kumbahan, pembetulan, pembaikan sistem saliran bagi pengawalan banjir dan penyediaan bekalan elektrik;
2. Sektor perkhidmatan sosial disediakan sebanyak \$225.9 juta ataupun 22.6 peratus dari keseluruhan peruntukan kemajuan. Sektor ini merupakan sektor yang menumpukan pada pelaksanaan projek-projek yang berkaitan dengan pendidikan, kesihatan, perumahan negara dan sumber tenaga manusia;
3. Sektor Pengangkutan dan Perhubungan, disediakan peruntukan sebanyak \$156.2 juta atau 18.6 peratus. Sektor ini

menumpukan kepada pelaksanaan projek-projek seperti jalan raya, telekomunikasi, penerbangan awam dan lain-lain;

4. Sektor perindustrian dan perdagangan diperuntukkan sebanyak \$100.5 juta iaitu 10.5 peratus dari keseluruhan peruntukan. Ia adalah bagi melaksanakan beberapa projek perekonomian yang telah dikenal pasti untuk dikendalikan dan dilaksanakan oleh agensi-agensi kerajaan.
5. Di Sektor Rampaian disediakan sebanyak \$76.3 juta iaitu 7.6 peratus dari jumlah keseluruhan peruntukan. Peruntukan ini termasuk bagi membiayai projek-projek yang memerlukan kos tambahan;
6. Sektor Bangunan Awam pula diperuntukkan sejumlah \$59.1 juta iaitu 5.9 peratus iaitu untuk menaik taraf dan penyediaan bangunan-bangunan kerajaan;
7. Sektor Keselamatan yang meliputi Sub-Sektor ABDB dan Pasukan Polis Diraja Brunei disediakan sebanyak \$53.7 juta atau 5.4 peratus daripada jumlah keseluruhan; dan
8. Sektor Teknologi Maklumat dan Infokomunikasi diperuntukkan sebanyak \$43.6 iaitu 4.3 peratus ;dan

9. Sektor Sains dan Teknologi Penyelidikan dan Pembangunan dan Inovasi diperuntukkan sebanyak \$16.6 juta iaitu 1.7 peratus ia merangkumi peruntukan *research and development* di bawah kawalan Majlis Penyelidikan Brunei iaitu *Brunei Research Council*.

Kriteria-kriteria yang digunakan dalam menilai RKN 2015/2016 adalah memberi tumpuan kepada perkara-perkara yang berikut:

1. Projek yang mendapat menjana pertumbuhan ekonomi;
2. Projek yang mendapat meningkatkan produktiviti sektor awam atau swasta;
3. Projek yang menjurus kepada pengetahuan, penyelidikan, peningkatan inovasi;
4. Projek yang telah siap dilaksanakan bagi membayar *final payment* dan wang tahanan;
5. Projek yang sedang dilaksanakan bagi membayar kemajuan projek; dan
6. Projek dalam tawaran dalam reka bentuk bagi membayar kerja-kerja awal dan yuran perunding.

Sehingga 12 Mac 2015, masalah perbelanjaan sebenar RKN 2014/2015 berjumlah \$937.1 iaitu 81.5 peratus peruntukan sebanyak \$150,000,000.00 telah disediakan.

Jumlah ini menjadikan perbelanjaan Rancangan Kemajuan Negara Ke-10 setakat ini ialah sebanyak \$3,798.7 juta. Perbelanjaan Rancangan Kemajuan Negara Tahun Kewangan 2014/2015 ini dijangka meningkat kepada \$1,100,000,000.00.

Bagi memastikan pelaksanaan dan perbelanjaan projek-projek Rancangan Kemajuan Negara dilaksanakan mengikut jadual yang telah ditetapkan dan peruntukan yang telah diluluskan pihak-pihak yang terlibat akan membuat pemantauan rapi dan serta melaksanakan langkah-langkah yang berikut:

1. Mengeluarkan projek-projek yang belum dilaksanakan selaras dengan garis panduan penggunaan RKN ke-10;
2. Menekankan bahawa Projek Ke-9 yang ditunda mestilah disipakan dalam RKN Ke-10 bagi mengelakkan permohonan tambahan peruntukan projek;
3. Kerap membuat lawatan ke tapak-tapak projek di samping membuat lawatan mengejut;
4. Memastikan pembayaran dilaksanakan mengikut perjanjian kontrak;
5. Memastikan setiap kementerian membuat perancangan rapi dan mengikut skop asal dan jadual;

6. Memastikan skop kerja adalah berasaskan kepada tujuan *functionality* dan tidak berlebihan; dan
7. Menyediakan sistem pemantauan projek dan pembayaran yang lebih berkesan.

Bagi mendukung usaha pembangunan negara, Jabatan Perancangan dan Kemajuan Ekonomi (JPKE), Jabatan Perdana Menteri akan berterusan meneliti kesesuaian projek-projek yang dirancang dalam menyumbang secara *sustainable* dan berkesan kepada pertumbuhan sosio ekonomi negara di samping mengambil tindakan-tindakan yang bersesuaian seperti berikut:

1. Memastikan setiap projek atau setiap pembelian yang dilaksanakan berdasarkan peruntukan yang disediakan bagi memastikan perbelanjaan RKN secara keseluruhannya terkawal mengikut peruntukan yang diluluskan;
2. Memastikan keperluan projek-projek yang dilaksanakan dinilai dari segi keperluan yang sebenar. Keutamaan dan hasil (*outcome*) yang akan diperolehi terutama menyediakan peluang-peluang pekerjaan yang tetap dan berkualiti kepada anak-anak tempatan dan hasil kerajaan yang akan diperolehi;
3. Memberi tumpuan dan keutamaan kepada perancangan perbelanjaan yang benar-benar dijangka dapat

membantu mendukung dasar mempelbagaikan ekonomi negara;

4. Memastikan cadangan perbelanjaan bagi setiap projek, skop dan signifikasi kerja diteliti dengan memberi tekanan kepada dasar keutamaan dan *value for money* dan konsep guna sama serta tidak *over satisfied* dan berlebihan daripada fungsi keperluan sebenar;
5. Memastikan mana-mana projek yang tidak ada peruntukan, tidak ada ditawarkan ataupun tidak ada ditender kecuali kebenaran telah diperolehi atau telah mendapat pengesahan peruntukan yang mencukupi;
6. Mana-mana projek yang telah siap dilaksanakan dan masih mempunyai baki peruntukan hendaklah tidak digunakan sewenang-wenangnya baki wang tersebut kerana ialah sebagai penjimatan kepada kerajaan;
7. Memastikan kontrak-kontrak di bawah sesuatu projek dikenal pasti bagi mengelakkan mana-mana peruntukan dan harga rancangan yang telah disediakan tidak digunakan untuk membiayai kontrak yang baharu yang kurang keutamaan; dan
8. Berterusan meneliti keperluan projek yang dirancang agar mana-mana projek yang tidak diperlukan dan keutamaan ditiadakan bagi memberikan laluan pada projek-

projek baharu yang lebih utama dan berkualiti bagi mendukung Wawasan Brunei 2035.

Bagi memastikan penyelarasan projek di RKN Ke-10 tercapai, selaras dengan matlamat, Duli Yang Teramat Mulia Paduka Seri Pengiran Muda Mahkota Pengiran Muda Haji Al-Muhtadee Billah selaku Pengerusi Jawatankuasa Tertinggi RKN Ke-10 telah berangkat dari semasa ke semasa mengadakan lawatan ke tapak-tapak projek RKN bagi meninjau secara dekat dan memastikan projek RKN Ke-10 berjalan dengan lancar menurut perancangan waktu dan peruntukan yang telah ditetapkan bagi mencapai keberhasilan dan meraih impak yang menyeluruh selaras dengan matlamat Wawasan Negara 2035.

Yang Berhormat Pengerusi dan Ahli-Ahli Yang Berhormat, sekianlah sahaja yang kaola sampaikan, insya-Allah apa-apa jua persoalan yang spesifik yang berkaitan dengan pelaksanaan projek-projek yang telah dirancang nanti ia sudah setentunya akan diperjelaskan oleh rakan-rakan sejawatan kaola selaku agensi-agensi yang bertanggung-jawab melaksanakan projek-projek kementerian masing-masing. Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi

Yang Berhormat Pengerusi: Terima kasih Yang Berhormat Menteri Pembangunan. Ahli-Ahli Yang Berhormat, kita difahamkan bahawa tujuan-tujuan serta butir-butir peruntukan mengenai projek-projek dalam Rancangan Kemajuan Negara

ini telah pun disentuh semasa perbincangan Rang Perbelanjaan bagi Tahun 2015/2016 yang dikemukakan oleh Yang Berhormat Menteri Kewangan II (Kedua) di Jabatan Perdana Menteri pada awal persidangan. Begitu juga perbincangan di Peringkat Mesyuarat Jawatankuasa sebilangan besar daripada projek yang terdapat dalam Rancangan Kemajuan Negara ini, sudah pun dibahaskan secara terperinci dan dijelaskan oleh Yang Berhormat Menteri-Menteri yang berkenaan.

Oleh yang demikian, saya berpendapat bagi mengelakkan perkara yang sama berkaitan dengan tajuk ini berulang-ulang ditimbulkan, maka saya meminta kerjasama semua Ahli yang Berhormat jika ada soalan-soalan yang hendak dikemukakan itu, biarlah soalan-soalan itu merupakan perkara-perkara yang baharu dan belum kita sentuh lagi.

Walau bagaimanapun, saya ingin memberikan peluang kepada Ahli-Ahli Yang Berhormat yang nampaknya ada 9 orang Ahli Yang Berhormat yang berminat untuk turut serta membahaskan bagi tajuk ini, dibincangkan dan dibahaskan.

Sekarang saya mempersilakan Yang Berhormat Awang Haji Mohd. Shafiee bin Ahmad. Silakan Yang Berhormat.

Yang Berhormat Awang Haji Mohd. Shafiee bin Ahmad: Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ Assalamualaikum Warahmatullahi Wabarakatuh. Lebih dahulu Yang Berhormat Pengerusi,

kaola ingin mengucapkan terima kasih kepada Yang Berhormat Menteri Pembangunan atas penerangan mengenai Peruntukan Rancangan Kemajuan Negara ke-10.

Kaola mempunyai beberapa pertanyaan untuk memohon penjelasan sedikit kerana dalam Tajuk Kemajuan kaola kurang faham akan *detailnya*. Ini semata-mata untuk makluman orang ramai yang berkenaan:

1. Sektor 1004 - Kemajuan Perusahaan. Bilangan 011 - Kemudahan Infrastruktur dan Perkhidmatan Tapak Perindustrian, Pekan Kuala Belait. Alhamdulillah Fasa 1 dan yang 2 telah pun selesai, hanya tinggal Fasa 3. Kaola ingin mengetahui sedikit penjelasan mengenai dengan tapak perindustrian tersebut yang ada di Pekan Kuala Belait?;
2. Sektor 1010 - Elektrik. Bilangan: 006 - Pemasangan Lampu Awam Baharu. Di Daerah Belait, yang tercatat ada 5 projek. Bagi Peruntukan 2015/2016 baki peruntukan adalah \$400,000.00. Kaola ingin penjelasan juga tentang projek tersebut?; dan
3. Sektor 1016 - Kebersihan. Adakah maksudnya kebersihan ini *Sewage Project?* Bilangan 011 - Kampung Mumong dan Bilangan 014 - Kampung Lumut. Kaola mohon penjelasan jua. Sekian, terima kasih.
- 4.

Yang Berhormat Pengerusi: Terima kasih Ahli Yang Berhormat. Adakah Ahli-Ahli Yang Berhormat mahu menunggu semua soalan ditanyakan dahulu baru menjawab?

Yang Berhormat Menteri Perhubungan: Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi. Kaola pernah juga menjawab, apa yang mustahak dalam soalan itu adalah tajuknya. Mengenai Tajuk Kebersihan nanti kaola teliti dan kaola jelaskan.

Yang Berhormat Pengerusi: Kalau begitu kita persilakan Ahli-Ahli Yang Berhormat untuk bertanya dahulu dan dikumpulkan soalan itu dan Ahli-Ahli Yang Berhormat, menteri berkenaan akan menjawab soalan-soalan yang berkenaan. Saya persilakan sekarang Yang Berhormat Awang Haji Ramli bin Haji Lahit.

Yang Berhormat Awang Haji Ramli bin Haji Lahit: Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.
 بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ Assalamualaikum Warahmatullahi Wabarakatuh dan salam sejahtera. Yang Berhormat Pengerusi dan Ahli-Ahli Yang Berhormat. Dalam Anggaran Perbelanjaan Kemajuan Negara ini, kaola membawa beberapa soalan dari sektor dan gelaran yang berikut:

1. Sektor 1001 - Gelaran Pertanian. Bilangan: 001 - Rancangan Industri Ayam Pedaging Fasa 2, iaitu Peruntukan 2015/2016 sebanyak \$1 juta dicampur dengan baki

RKN10 \$3,367,502.00 menjadi kumpulannya \$4,365,502.00.

Kaola ingin tahu apakah projek yang akan dilaksanakan dengan peruntukan di sektor ini, sedangkan Industri Ayam Pedaging kebanyakannya dipunyai oleh pengusaha bukan kerajaan?;

2. Sektor 1001 - Gelaran Pertanian. Bilangan: 004 - Rancangan Dukungan Pertanian Skim Pembelian semula hasil padi tempatan yang tidak ada Peruntukan 2015/2016. Sedangkian baki juga tidak ada dari RKN10.

Adakah tidak ada lagi pembelian semula hasil padi tempatan oleh Jabatan Pertanian?;

3. Sektor 1003 - Gelaran Perikanan. Bilangan: 006 - Pengurusan Persekitaran dan Ekosistem Marin iaitu meningkatkan perhasilan nelayan tradisional. Peruntukan RKN10 ialah \$746,081.00 telah habis dalam Anggaran Perbelanjaan 2013/2014 tanpa baki dan tidak ada peruntukan bagi tahun 2015/2016.

Soalan kaola, tidak adakah lagi perancangan untuk meningkatkan penghasilan nelayan tradisional?;

4. Sektor 1005 - Gelaran Kemajuan Perusahaan. Bilangan: 108 - Menyediakan Infrastruktur Asas Tambahan di Tapak Industri Akuakultur, Telisai yang mempunyai

peruntukan RKN10 sebanyak \$1,400,000.00 dan masih lagi berbaki dengan jumlah yang sama kerana tidak ada Anggaran Perbelanjaan 2013/2014.

Kaola ingin tahu apakah perkembangan projek ini?; dan

5. Sektor 1007 - Gelaran Jalan raya 013 pembinaan bahu jalan di sepanjang Jalan Seria/Tutong daripada Telisai hingga ke Jalan Lumut *bypass* 16 km, yang peruntukan RKN10 sebanyak \$1,121,194.00 dan perbelanjaan sebenar pada 2013 Masihi jumlah yang sama maka tidak ada baki. Malah tidak ada peruntukan untuk 2015/2016.

Kaola ingin tahu, adakah pelaksanaan kerja pembinaan bahu jalan ini diberhentikan? Terakhir, Sektor 1021 - Gelaran Hal Ehwal Ugama 005 Masjid Baharu Skim Tanah Kurnia Rakyat Jati Telisai yang mempunyai peruntukan RKN10 sebanyak \$12 juta dan anggaran perbelanjaan pada 2014/2015 \$8,600.00 telah digunakan.

Soalan kaola, apakah kerja yang telah dilaksanakan dengan anggaran perbelanjaan 2014/2015 sebanyak \$8,600.00 tersebut?

Sekian sahaja Yang Berhormat Pengerusi, terima kasih.

Yang Berhormat Pengerusi: Terima kasih Yang Berhormat. Sekarang saya persilakan Yang Berhormat Awang Haji Mohd. Yusof bin Haji Dulamin.

Yang Berhormat Awang Haji Mohd. Yusof bin Haji Dulamin: Minta maaf Yang Berhormat Pengerusi. Sebenarnya kaola tidak membuat pertanyaan dan sudah disampaikan oleh Yang Berhormat Awang Haji Mohd. Shafiee bin Ahmad tadi. Terima kasih Pengerusi.

Yang Berhormat Pengerusi: Nampaknya Yang Berhormat sudah berpesan kepada rakannya yang berdekatan. Terima kasih Yang Berhormat. Jadi, saya persilakan Yang Berhormat Awang Haji Zulkipli bin Haji Abdul Hamid.

Yang Berhormat Awang Haji Zulkipli bin Haji Abdul Hamid: Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi. بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
Assalamualaikum Warahmatullahi Taala Wabarakatuh. Yang Berhormat Pengerusi dan Ahli-Ahli Yang Berhormat, saya tertarik dengan perbelanjaan di bawah 1022 - 012 yang bertajuk Pelan Induk bagi ekonomi berasaskan pengetahuan (*knowledge base economy*) dengan peruntukan yang nominal iaitu \$23,000 sahaja, saya menjangka *Master Plan* ini sudah pun disiapkan. Soalan saya:

1. Sejauh manakah dibuat pelaksanaan *Master Plan* berkenaan dalam penumpuan aktiviti ekonomi negara, ke arah ekonomi berasaskan

pengetahuan (*knowledge base economy*);

2. Apakah sukat-sukat yang dibuat untuk menilai sama ada usaha ini membuahkan hasil seperti yang dirancang; dan
3. Adakah keperluan untuk *re-visit* atau dinilai semula *Master Plan* berkenaan dalam memberikan penekanan lebih demi untuk memantapkan lagi usaha perekonomian berasaskan pengetahuan ini? Terima kasih.

Yang Berhormat Pengerusi: Terima kasih Yang Berhormat. Saya persilakan sekarang Yang Berhormat Datin Paduka Dayang Hajah Zasia binti Sirin, silakan.

Yang Berhormat Datin Paduka Dayang Hajah Zasia binti Sirin: Terima kasih Pengerusi. Assalamualaikum Warahmatullahi Ta'ala Wabarakatuh. Dalam peruntukan Kemajuan Negara, Sektor 1006 - Bidang Pendidikan dan 027 - Kolej Universiti Perguruan Ugama Seri Begawan dan soalan saya tidak berkait secara langsung dengan Jadual dalam Kemajuan tetapi ia tetap berkaitan.

Sebagaimana titah Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam sempena Konvokesyen Ke-4 Kolej Perguruan Ugama Seri Begawan pada 27 Muharam 1436 Hijrah bersamaan 20 November 2014 Masihi mengenai pembinaan

kampus kekal KUPU SB akan dilaksanakan di bawah RKN11 dan usul-usulnya tidak ada lagi Jadual Peruntukan untuk keperluan KUPU SB dalam peruntukan Kemajuan 2015/2016.

Sebagaimana dalam peruntukan Kemajuan RKN10 2013/2014 masih ada Jadual Peruntukan untuk KUPU SB yang tertera di dalam jadual berkenaan dan ini mungkin mengambil kira ia akan dilaksanakan di bawah RKN11, insya-Allah.

Yang Berhormat Pengerusi, apa yang menjadi pemerhatian kaola dengan meningkatnya peratus kemasukan pelajar setiap tahun untuk belajar di KUPU SB dan untuk mencapai matlamat wawasan, melahirkan sumber manusia berkualiti ditambah lagi dengan menepati tema rang perbelanjaan pada tahun ini KUPU SB perlu menaikkan taraf kemudahan dan prasarana yang sedia ada, sesuai ia sebagai sebuah pusat pengajian perguruan agama, satu-satunya dan unggul di negara ini.

Soalan kaola, bagaimanakah perancangan jangka pendek kampus yang sedia ada dapat menampung keperluan seperti mengadakan bilik-bilik kuliah dan kemudahan-kemudahan lain untuk keselesaan pengajaran dan pembelajaran sementara menunggu pembinaan kampus kekal yang hanya akan dilaksanakan di bawah RKN11 nanti yang mungkin akan mengambil masa beberapa tahun ke hadapan. Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Pengerusi: Terima kasih Yang Berhormat. Persilakan sekarang Yang Berhormat Orang Kaya Maha Bijaya Awang Haji Othman bin Uking.

Yang Berhormat Orang Kaya Maha Bijaya Awang Haji Othman bin Uking: Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi. Tajuk ialah mengenai Gelaran 1019 - Balai Bomba Kampung Petani, Tutong.

Yang Berhormat Pengerusi, kedudukan balai bomba yang ada sekarang haruslah difikirkan, sebab ia terletak di kawasan Pekan Tutong yang benar-benar sibuk dan secara tidak langsung membangun dari semasa ke semasa. Peruntukan di sini bagi RKN10 ada baki \$3,189,429.00. Majlis ingin tahu:

1. Di manakah bangunan ini akan didirikan?; dan
2. Projek ini bila akan bermula?

Yang Berhormat Pengerusi, kedudukan balai bomba yang ada pada masa ini kurang sesuai memandangkan perkembangan pembangunan Pekan Tutong yang bertambah, menyebabkan kedudukan lalu lintas kadangkala sesak dan ini akan menyukarkan pergerakan bomba dalam keadaan tertentu apabila sesuatu berlaku.

Jadi, adalah diharapkan bangunan yang baharu nanti akan dibangunkan di tempat-tempat yang sesuai:

1. Boleh digunakan jangka panjang; dan
2. Tidak menghadapi masalah-masalah kesesakan lalu lintas dalam menghadapi sesuatu apa yang berlaku sesuai dengan keadaan ataupun peranannya sebagai penyelamat.

Sekian Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Pengerusi: Yang Berhormat Awang Haji Jumat bin Akim.

Yang Berhormat Awang Haji Jumat bin Akim: Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi. Soalan kaola ada 4, iaitu Rancangan Kemajuan Ladang Pertanian Berkelompok.

1. Dicadangkan supaya tanah Ladang Pertanian Berkelompok Kelapa di Kampung Junjungan yang telah diberikan geran lebih kurang 2, 3 - 4 hektar setiap peserta dengan jumlah peserta seramai lebih 100 orang. Geran mereka hampir mansuh ataupun sudah mansuh dan untuk membaharuinya menelan kos \$20,000.00 atau mungkin lebih. Jadi, penduduk berkenaan memohon agar kos pembayaran tersebut dapat dikurangkan atau ditiadakan kerana ladang ini merupakan sumber pendapatan penduduk dan juga menyumbang kepada ekonomi negara;
2. Jalan Raya - 005 melebarkan jalan Kuala Lurah dengan peruntukan \$1,592,853.00. Kaola ingin bertanya,

bilakah projek ini akan bermula?;
dan

3. E-kerajaan - 001. Bila kita melihat peruntukan Rancangan Kemajuan Negara Kesepuluh (RKN10) mengenai E-Kerajaan, daripada 001 hingga 012, nampaknya diberikan peruntukan pada setiap kementerian.

Kaola ingin bertanya, adakah E-Kerajaan ini sudah diamalkan sepenuhnya di semua kementerian?;
dan

4. Kaola juga sama dengan rakan kaola, Yang Berhormat Awang Haji Mohd. Shafiee bin Ahmad iaitu waham mengenai kebersihan. Kebersihan, ada peruntukan \$2,950,000.00.

Jadi, ada disebut kebersihan Kampung Telanai, Madewa, Bunut dan Bengkurong.

- i. Kaola ingin tahu, apakah maksud kebersihan?; dan
- ii. Adakah ia pembersihan longkang, pembersihan habuk-habuk di jalan raya dan seumpamanya?

Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Pengerusi:
Sekarang saya persilakan, Yang Berhormat Awang Haji Tahamit bin Haji Nudin.

Yang Berhormat Awang Haji Tahamit bin Haji Nudin: Terima kasih, Yang Berhormat Pengerusi.
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ Assalamualaikum Warahmatullahi Ta'ala Wabarakatuh.

Kaola ingin membawakan Tajuk 1001 - Pertanian-010. Musuh-musuh tanaman dari dahulu sentiasa ada, pelbagai musuh dan penyakit tanaman. Kalau dahulu, orang-orang tua tidak ada menggunakan racun-racun musuh tanaman. Sememangnya, pada masa itu tidak ada racun-racun. Mereka hanya ada pengetahuan alam semula jadi.

Kalau mereka bertanam padi, mereka mengikut "pairamanya." Pada masa bertanam itu, hujan turun secukupnya, musuh seperti burung pipit, kesisang dan lain-lain kurang kerana pada masa itu musuh-musuh padi kebanyakannya sedang bertelur. Racun musuh tanaman pada masa ini, yang ada di pasaran hanyalah Kelas 4. Ini cukup untuk menghalau musuh-musuh tanaman sahaja.

Binatang-binatang yang jadi musuh tanaman nampaknya tidak terkawal, contohnya, monyet dan babi sudah berani ke halaman rumah di beberapa kawasan perumahan. Ini mengganggu keselesaan orang ramai pada masa ini, seperti tidak ada jabatan yang menangani masalah ini. Sekian terima kasih.

Yang Berhormat Pengerusi: Saya persilakan sekarang, Yang Berhormat Awang Haji Gapor @ Haji Md. Daud bin Karim.

Yang Berhormat Awang Haji Gapor @ Haji Md. Daud bin Karim: Terima kasih, Yang Berhormat Pengerusi.
 بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ Assalamualaikum Warahmatullahi Ta'ala Wabarakatuh.

1. Kaola menunjukan kepada Pendidikan - 1006 Bilangan 032 - Pembinaan Sekolah Rendah Perpindahan Kampung Mengkubau sejumlah \$13.7 juta. Kaola ingin mengetahui, bilakah rancangan ini akan dapat dilaksanakan?; dan
2. Kemudahan Awam dan Alam Sekitar - 1018 Bilangan 0114 - Dewan Serbaguna Kampung Menunggol yang diperuntukkan \$1.4 juta. Apa yang kaola maklum, bahawa bangunan Dewan Kampung Menunggol ini telah pun lama sudah ditimbulkan. Bilakah ia akan dapat dilaksanakan? Sekian terima kasih.

Yang Berhormat Pengerusi: Sekarang saya persilakan, Yang Berhormat Awang Haji Sulaiman bin Haji Ahad.

Yang Berhormat Awang Haji Sulaiman bin Haji Ahad: Terima kasih, Yang Berhormat Pengerusi.
 بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ Assalamualaikum Warahmatullahi Wabarakatuh dan salam sejahtera.

Kaola akan menyuarakan mengenai perbelanjaan Kemajuan Negara 2015/2016, Muka Surat 56 Dalam Sektor 1021 - Gelaran Hal Ehwal Ugama. Dalam Bilangan 002 - Pembinaan Masjid-Masjid, Bilangan 010 - Pembinaan Masjid Kampung Senukoh, Mukim Labu di Daerah Temburong dengan peruntukan berjumlah \$5 juta diperuntukkan bagi projek Rancangan Kemajuan Negara Kesepuluh (RKN10).

Kaola ingin bertanya status mengenai projek tersebut itu nanti, bila ia akan dilaksanakan?

Sekian, Yang Berhormat Pengerusi. Wassalamualaikum Warahmatullahi Wabarakatuh.

Yang Berhormat Pengerusi: Ahli-Ahli Yang Berhormat. Kita telah pun mendengar beberapa soalan yang telah dikemukakan oleh Ahli-Ahli Yang Berhormat Yang Dilantik terhadap Tajuk SP01A - Kemajuan.

Saya berpendapat adalah berpatutan sekarang bagi Mesyuarat Jawatankuasa ini kita tangguhkan dahulu dan kita akan bersidang semula di Peringkat Persidangan Majlis Mesyuarat Negara.

(Mesyuarat Jawatankuasa ditangguhkan)

(Majlis Mesyuarat bersidang semula)

Yang Berhormat Yang Di-Pertua:

Ahli-Ahli Yang Berhormat. Setelah kita bersidang dalam Jawatankuasa sepenuhnya, maka saya kira adalah berpatutan sekarang bagi kita untuk berehat sebentar dan dengan itu, saya tangguhkan Persidangan Majlis Mesyuarat Negara ini sehingga pada pukul 2.30 petang nanti dan kita akan bersidang semula, insya-Allah pada waktu yang ditentukan itu. Sekian, Wabillahit Taufik Walhidayah, Wassalamualaikum Warahmatullahi Ta'ala Wabarakatuh.

(Majlis Mesyuarat ditangguhkan)